

Ennen kaikkea äiti

Afganistanilaisnaisten haastatteluissa tuottamat identiteetit intersektionaalisuuden viitekehyksessä

Maija Kujala
Pro gradu -tutkielma
2019
Sosiaalityö
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Ennen kaikkea äiti. Afganistanilaisnaisten haastatteluissa tuottamat identiteetit intersektionaalisuuden viitekehyksessä.

Tekijä: Maija Kujala

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ_x_ Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 69 sivua

Vuosi: 2019

Tiivistelmä:

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkittiin afganistanilaisnaisten haastatteluissa tuottamia identiteettejä. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka aineistona olivat kuuden Suomessa asuvan afganistanilaistaustaisen naisen haastattelut. Haastatteluissa naiset kertoivat kotimaastaan lähdön syistä, Suomessa kohtaamistaan haasteista ja siitä, miten he näistä haasteista olivat selvinneet, sekä tyytyväisyydestä sosiaalipalveluihin Suomessa. Naisten tuottamaan identiteettipuhetta tutkittiin intersektionaalisuuden viitekehyksessä diskurssianalyysin avulla. Tutkimuskysymykset olivat: 1.) Millaisia intersektionaalisia identiteettejä ja kertomuksia itsestään naiset tuottavat haastattelutilanteissa? ja 2.) Millaisia Rahelen haastattelusta nousevat intersektionaaliset identiteetit ja kertomus hänestä itsestään on verrattuna muiden naisten kertomuksiin?

Identiteetit ymmärrettiin tutkielmassa diskurssissa tuotettavina ja käytettävänä sekä moninaisia ja jatkuvasti muuttuvina. Intersektionaalisuuden avulla tarkasteltiin kolmea diskurssianalyysin avulla havaittua ja nimettyä haastatteluissa aktivoitunutta identiteettikategoriaa. Nämä kategoriat olivat äiti, muslimi ja maahanmuuttaja. Haastatteluissa keskeisimpänä näytti aktivoituvan äitiysidentiteetti, jonka kanssa leikkaisivat ja nivoutuivat yhteen muslimin ja maahanmuuttajan identiteetit.

Yhden haastatteluista, Rahelen, haastattelu otettiin erityisen tarkastelun kohteeksi verrattuna haastatteluista syntyneisiin yleisiin havaintoihin niissä tuotetuista identiteeteistä ja naisten kertomuksista heistä itsestään. Rahelen tuottamista identiteeteistä löytyi sekä yhtäläisyyksiä ja eroja verrattuna näihin yleisiin havaintoihin. Suurimpina eroina olivat Rahelen kokemukset etuoikeutetusta elämästä Afganistanissa sekä hänen kokemuksensa siitä, kuinka hänen poikansa joutuminen vaikeuksiin Suomessa vaikutti negatiivisesti hänen näkemyksiinsä itsestään äitinä ja ihmisenä.

Intersektionaalisuuden viitekehyksessä tapahtunut tarkastelu auttoi analysoimaan naisten tuottamia identiteettejä kokonaisuutena, jossa identiteetit kietoutuvat yhteen ja vaikuttavat toinen toisiinsa. Tutkimuksen avulla saatiin tietoa pakolaisuudesta ja uuteen maahan sopeutumisesta kokemuksena sekä siitä, miten nämä kokemukset vaikuttavat ihmisen käsitykseen itsestään.

Avainsanat:

Identiteetti, intersektionaalisuus, maahanmuuttajat, pakolaiset, äitiys

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
2 Identiteetti	7
2.1 Postmoderni subjektikäsitys ja identiteettien moninaisuus	7
2.2 Kulttuuriset identiteetit ja etniset identiteetit.....	9
2.3 Diasporiset ja transnationaaliset identiteetit.....	12
2.4 Leimatut identiteetit	14
2.5 Identiteetin rakentuminen uudessa kotimaassa: integraatio ja akkulturaatio.....	16
3 Intersektionaalisuus	20
3.1 Intersektionaalisuuden määritelmä	20
3.2 Kuka on intersektionaalinen?.....	22
3.3 Intersektionaalisuuden kritiikki	24
4 Tutkimuksen toteuttaminen	26
4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	26
4.2 Diskurssianalyysi.....	26
4.3 Tutkimusaineisto	31
4.4 Tutkimuksen etiikka	36
4.5 Tutkimusprosessin kulku	39
5 Intersektionaaliset identiteetit.....	41
5.1 Äiti	41
5.2 Muslimi.....	44
5.3 Maahanmuuttaja.....	48
5.4 Leikkauspisteet: kertomus itsestä.....	52
6. Rahele.....	55
6.1 Intersektionaaliset identiteetit Rahelen haastattelussa	55
6.2 Rahelen identiteettien moninaisuus ja ristiriitaisuus.....	59
7 Pohdinta	62
Lähteet	66

1 Johdanto

Tämän tutkielman aiheena ovat pakolaistaustaiset afganistanilaissyntyiset naiset ja heidän identiteettinsä. Aihe on sosiaalityön näkökulmasta ajankohtainen ja tärkeä, sillä pakolaisina ja turvapaikanhakijoina Suomeen tulleet naiset ovat merkittävä sosiaalityön asiakasryhmä. Näiden naisten kokemusten esiin tuominen voi tarjota uutta tietoa ja ymmärrystä ei vain tämän tutkimuksen kuudesta naisesta, vaan pakolaistaustaisista naisista ja heidän kokemuksistaan laajemminkin. Tutkimus voi auttaa myös pohtimaan niitä tuen tarpeita, mitä näillä naisilla voi olla. Valtaosa Suomeen tulleista afganistanilaisista on tullut Suomeen turvapaikanhakijoina tai kiintiöpakolaisina ja käytännössä lähes jokainen heistä on Lain kotoutumisen edistämisestä (30.12.2010/1386) perusteella kunnallisen sosiaalityön asiakkaina.

Kiinnostukseni näihin naisiin ja heidän haastatteluissa tuottamiinsa identiteetteihin kumpuaa pitkälti siitä, että työskentelin aiemmin sosiaalityöntekijänä Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa, joka tarjoaa Oulussa asuville pakolaistaustaisille maahanmuuttajille sosiaalipalveluja kotoutumisajan, eli kolme vuotta ensimmäisen oleskeluluvan saamisesta alkaen. Työssäni kohtasin paljon pakolaisnaisia, myös afganistanilaisia, joiden kertomukset elämästään olivat koskettavia. Nämä naiset olivat selvinneet monenlaisista vaikeuksista niin kotimaassaan kuin matkalla Suomeen ja yrittivät parhaansa mukaan rakentaa uutta elämää uudessa kotimaassaan. Heidän elämäänsä kuului suruja ja iloja, kuten kaikilla ihmisillä, mutta varsinkin huoli lapsista ja lasten hyvinvoinnista oli usein esillä asiakastapaamisissa, etenkin niiden naisten kohdalla, joiden lapsista osa tai kaikki asui muualla kuin Suomessa tai joiden lapset olivat joutuneet Suomessa vaikeuksiin. Toisinaan koin itseni neuvottomaksi ja keinottomaksi, kun naiset tapaaminen toisensa jälkeen keskittyivät vain näihin huoliinsa, eivätkä kotoutumisen tavoitteisiin kuuluvat asiat, kuten suomen kielen opiskelu, tuntuneet mahtuvan naisten ajatuksiin.

Tutkielman aihevalinta tuotti minulle jonkin verran päänvaivaa. Halusin tehdä maahanmuuttajiin liittyvää tutkimusta, mutta maahanmuuttaja-aiheisia pro graduja ja väitöskirjoja on tehty suomalaisissa yliopistoissa paljon, ja halusin löytää tutkielmalleni aiheen, joka olisi jollain tapaa tuore. Tutkielmani ohjaaja Tarja Orjasniemi tarjosi minulle kuuden pakolaisena Suomeen tulleen afganistanilaistaustaisen naisen haastatteluista koostuvaa aineistoa syyskuussa 2018. Orjasniemi kehotti minua pohtimaan, löytäisinkö

haastatteluihin jonkin sellaisen näkökulman, joista niitä ei ollut vielä tutkittu. Aineisto on hyvin sensitiivinen ja ainutlaatuinen, koska sen on kerännyt naisten äidinkieltä puhuva opiskelija, joka on itsekin muslimi ja nainen. Aineiston pohjalta on tehty yksi sosiaalityön pro gradu -tutkielma vuonna 2014: *Settlement Process of Afghan Immigrant Women Based on Cultural Perspective in Finland*. Tutkielman tekijät ovat Niloufar Kalvakhi ja Nabeela Hasan. Tutkielmassaan Kalvakhi ja Hasan tutkivat naisten Suomeen muuttaessa kokemia haasteita ja naisten selviytymiskeinoja näistä haasteista sekä naisten tyytyväisyyttä suomalaisiin sosiaalipalveluihin.

Tutkielmani aiheeksi valitsin naisten identiteettien tutkimisen, sillä he kertovat haastatteluissa paljon elämästään ja kokemuksistaan, itsestään ja näkemyksistään. Ensimmäisen sekä toisen polven maahanmuuttajien identiteettiä on tutkittu Suomessa viime vuosina väitöstutkimuksissa (esimerkiksi Pyykkönen 2007; Haikkola 2012; Varjonen 2013). Suomalaisissa yliopistoissa ei ole tehty vastaavasta aiheesta pro gradu -tutkielmaa sosiaalityön oppiaineessa. Tutkielmatietokantoja selatessani löysin tutkielmia, joissa käsitellään maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumisesta, heidän kokemustaan toiseudesta ja osallisuudesta. Identiteettiä on pro gradu -tasolla tutkittu siitä näkökulmasta, millaisia identiteettejä ammattilaiset tuottavat maahanmuuttaja-asiakkaille (Ekqvist & Pylkkä 2016). Naisten äänen esille tuova tutkimus heidän identiteeteistään ja siitä, millaista kertomusta itsestään he luovat, on siten tärkeä.

Olen kiinnostunut naisten identiteeteistä paitsi yhteiskuntatieteilijänä ja sosiaalityöntekijänä, myös kristittyinä teologina. On ollut hyvin mielenkiintoista tutustua naisten näemyksiin islamista uskontona sekä siihen, mitä uskonto ja uskonnollisuus merkitsevät näille naisille. Teologitaustastani on ollut tutkimusta tehdessä hyötyä, sillä minulla on taustatietoa islamista ja islamilaisesta kulttuurista sekä ymmärrystä siitä, millaisia merkityksiä ihminen voi uskonnolle elämässään antaa ja miten se vaikuttaa hänen minuuksiansa ja identiteettiensä rakentumiseen.

Vuoden 2018 lopussa Suomessa oleskeli yhteensä 387200 ulkomailla syntynyttä henkilöä. Heistä Afganistanissa syntyneitä oli yhteensä 6861, joista puolestaan naisia oli 38,5 %. Suurin osa Suomeen tulleista afganistanilaisista on tullut maahan kiintiöpakolaisina tai turvapaikanhakijoina. *Kiintiöpakolainen* on henkilö, jolla on Yhdistyneiden kansakuntien (YK) pakolaisjärjestö UNHCR:n myöntämä pakolaisasema ja joka saapuu maahan vastaanottajavaltion määrittelemän pakolaiskiintiön puitteissa. Eduskunta määrittää

Suomen pakolaiskiintiön vuosittain ja vuodesta 2001 alkaen se on pääsääntöisesti ollut 750 henkilöä vuodessa. *Turvapaikanhakija* on henkilö, joka hakee turvaa vieraasta valtiosta. Pienelle osalle turvapaikanhakijoista myönnetään pakolaisstatus, jonka perustana on henkilökohtainen vaino. Turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan myös toissijaisen suojeluntarpeen perusteella esimerkiksi siksi, että häntä uhkaa epäinhimillinen kohtelu kotimaassaan. (Suomen Pakolaisapu 2019; Tilastokeskus 2019.)

Tämän tutkimuksen kuudesta naisesta neljä on tullut Suomeen kiintiöpakolaisina. Yksi on tullut turvapaikanhakijana ja yksi *perheenyhdistämisen* kautta. Oleskelulupaa perheeseen perusteella voi hakea sellaisen henkilön, jolla on pakolaisasema tai joka on saanut oleskeluluvan toissijaisen suojeluntarpeen perusteella, puoliso tai alle 18-vuotias lapsi. Nykyisin perheenyhdistäminen on käytännössä hyvin vaikeaa, sillä oleskelulupahakemuksen voi panna vireille vain ulkomailla asuva henkilö itse lähimmässä Suomen suur-lähetystössä. Lisäksi perheenyhdistämisen ehtoja on tiukennettu vuonna 2016 siten, että pääsääntöisesti Suomessa oleskelevan perheenkokoajan tulee täyttää kuukausittainen toimeentuloedellytys. (Sisäministeriö 2019.)

Afganistanista on jo pitkää paettu sota, ja maa on vaarallinen paikka asua sekä naisille, lapsille että miehille. Maan historia on väkivaltainen ja sotaisa, ja se on joutunut useita kertoja lähivaltioiden miehittämäksi. Maa oli Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen taistelukenttänä vuosina 1979–1989. Uskonnollinen vastarintaliike Mujahideen syöksi kommunistit vallasta vuonna 1992, minkä jälkeen ääriliike Taliban sai valtaansa suuren osan maasta luvaten lopettaa pitkään kestäneen sodan ja korruption. Taliban julisti maan ”puhtaaksi islamilaiseksi valtioksi” ja otti käyttöön tiukan islamilaisen šaria-lain. Naisten tuli käyttää vartalon ja kasvot peittävää burkaa, eivätkä he saaneet liikkua kodin ulkopuolella ilman miespuolista sukulaista. Lain rikkomisella oli ankarat seuraukset: uskottomuudesta tuomittuja naisia kivitettiin ja varkailta amputoitiin käsiä. Talibanilla on ollut läheinen yhteys al-Qaida -ryhmittymään, jonka sen aikainen johtaja Osama Bin Laden piti Afganistania ensisijaisena olinpaikkanaan vuodesta 1996. Kun Afganistan 11.9.2001 World Trade Centeriin ja Pentagoniin kohdistuneiden terrori-iskujen jälkeen kieltäytyi luovuttamasta Bin Ladenia Yhdysvaltoihin, monikansallinen armeija hyökkäsi maahan Yhdysvaltojen johdolla. Nopeasti edenneet maataistelut ja voimakkaat ilmaiskut aiheuttivat, jättivät maahan tuhoisat jälkensä. (Dossa 2008, 12; Globalis 2019.)

Afganistan on maan sisäisten ja kansainvälisten ristiriitojen seurauksena yksi maailman köyhimmistä ja vähiten kehittyneistä maista. Vaikka maassa on nykyään demokraattisesti valittu poliittinen johto, on siellä edelleen paljon väkivaltaa. Maan peruspalvelut ovat kehittyneet viime vuosina, mutta maan hallinto on edelleen heikko ja naisten asema erittäin huono. Humanitäärisen avun tarpeessa maassa oli vuonna 2018 noin 6,5 miljoonaa ihmistä. Afganistanin ulkopuolella elää tällä hetkellä 2,6 miljoonaa afganistanilaisiksi rekisteröityä pakolaista. Talibanin lisäksi terroristijärjestö Isis on tehnyt maassa siviileihin kohdistuneita iskuja. Uutiset kertovat jatkuvasti maassa tehdyistä terrori-iskuista, esimerkiksi Ylen uutissivuilta löytyy kesä- ja heinäkuun 2019 ajalta uutiset neljästä maassa tapahtuneesta pommi-iskusta (Yle 2019). Yhdysvallat on neuvotellut vuodesta 2012 saakka Talibanin kanssa rauhansopimuksesta, jonka myötä Yhdysvaltain joukot voitaisiin vetää pois Afganistanista. Neuvottelujen oli määrä jatkua heinäkuussa 2019. (Amnesty International 2019; Globalis 2019; Maahanmuuttovirasto 2018, 13;63; Yle 25.7.2019)

Tämä tutkielma on laadullinen tutkimus. Laadullinen lähestymistapa korostaa, että todellisuus ja siitä saatava tieto ovat luonteeltaan subjektiivisia. Laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan yksittäisiä tapauksia. Tutkimuksessa keskeistä on osallistuvien ihmisten näkökulman korostaminen ja tutkijan vuorovaikutus havaintojen kanssa. Laadullinen tutkimusote soveltuu hyvin sellaisten ilmiöiden tutkimiseen, joiden perusta on kokemuksellinen, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja sitä jäsentävässä kielessä. Laadullisen tutkimuksen kenttä on hyvin moninainen ja siinä käytetään hyvin erilaisia lähestymistapoja. (Puusa & Juuti 2011, 47–48.) Tutkielma etenee seuraavasti: Johdannon jälkeen, tutkielman toisessa pääluvussa, tarkastelen identiteettejä ja niiden tutkimusta. Kolmannessa pääluvussa käsittelen tutkimukseni viitekehystä, intersektionaalisuutta. Neljännessä kerron tutkimuksen toteuttamisesta. Määrittelen ensin tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Sen jälkeen käsittelen diskurssianalyysia tutkimusmenetelmänä, kerron tutkimusaineistostani sekä pohdin tutkielman tekemiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Lopuksi kerron vielä tutkimusprosessin etenemisestä. Viidennessä pääluvussa tarkastelen naisten haastatteluista löytyneitä intersektionaalisia äidin, muslimin ja maahanmuuttajan identiteettejä sekä sitä, millaisen kertomuksen itsestään naiset tuottavat näiden identiteettien kautta. Kuudennessa pääluvussa keskityn yhden haastatteluista naisista, Rahelen, intersektionaalsiin identiteetteihin sekä siihen, millaisia

moninaisia ja keskenään ristiriitaisia identiteettejä Rahelen haastattelusta on havaittavissa. Viimeisessä, seitsemännessä pääluvussa esitän pohdintani.

Identiteettejä käsitellessäni olen omaksunut nykyisessä identiteettitutkimuksessa vallalla olevan ajatuksen, jonka mukaan ihmisellä on useita, jatkuvassa muutoksessa olevia identiteettejä, joita hän tuottaa ja rakentaa vuorovaikutuksessa. Tässä tutkielmassa olen hyödyntänyt erityisesti Stuart Hallin ja Karmela Liebkind-Ormalan ajatuksia identiteetistä ja sen rakentumisesta. Stuart Hall (1932–2014) oli jamakalaissyntyinen sosiologi ja kulttuurintutkija, jonka näkemyksiin identiteetistä monet suomalaiset ja kansainväliset identiteettiä tutkineet tutkijat viittaavat (esim. Kulmala 2006; Varjonen 2013.) Karmela Liebkind-Ormala (s. 1949) on Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian emeritaprofessori. Hän on kansainvälisesti tunnettu monikulttuurisuuden ja maahanmuuton sosiaalipsykologien prosessien tutkija, joka on erityisesti tuonut esiin uutta tietoa sosiaalisen identiteetin muodostumisesta, etnisten ryhmien välisiin suhteisiin vaikuttavista tekijöistä sekä etnisen identiteetin merkityksestä vähemmistöjen edustajille ja sen roolista maahanmuuttajien akkulturaatiossa.

Viimeaikaisista suomalaisista identiteettiä käsittelevistä tutkimuksista olen tukeutunut erityisesti Anna Kulmalan (2006) väitöskirjaan *Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta* sekä Sirkku Varjosen (2013) väitöskirjaan *Ulkopuolinen vai osallistuja? Identiteetit, ryhmäsuhteet ja integraatio maahanmuuttajien elämäntarinoissa*. Kulmala ei tutki väitöskirjassaan maahanmuuttajia vaan mielenterveysongelmaisten, asunnottomien ja päihdeongelmaisten kokemuksia. Hänen esittämänsä näkemykset leimatusta identiteeteistä, vastapuheesta ja toiseudesta ovat hyödyllisiä mitä tahansa marginaalista ryhmää tutkittaessa. Sirkku Varjonen tarkastelee sosiaalipsykologian väitöskirjassaan (2013) sitä, kuinka Suomessa asuvat maahanmuuttajat kertovat elämäntarinoissaan maahanmuutosta ja Suomeen asettumisesta. Erityisesti Varjosta on kiinnostanut se, miten ja minkälaisia identiteettejä nämä osallistujat rakentavat itselleen ja toisille maahanmuuttajille sekä millaisiksi rakentuvat maahanmuuttajien ja suomalaisten väliset suhteet. Lisäksi Varjonen tarkastelee sitä, millaisena maahanmuuttajien integraatio ja paikka Suomessa näyttäytyy. Maahanmuuttajien identiteettejä on usein tutkittu sosiaalisen identiteetin teoriaa hyödyntäen. Tutkimuksissa on myös voitu analysoida identiteettiä kaksiulotteisena asiana tarkastellen sitä, missä määrin maahanmuuttajat samaistuvat omaan etniseen ryhmäänsä ja missä määrin valtaväestöön. Osa tutkijoista

on kiinnostunut ihmisten moninaisista identiteeteistä ja identiteettejä koskevista neuvotteluista. Varjonen tutkii sitä, mitä identiteettejä ihmiset tarinoissaan tuottavat, kuinka he sen tekevät ja mitä noilla identiteeteillä saadaan aikaiseksi. (Varjonen 2013, 10–11.)

Tutkimuksen viitekehyksenä on *intersektionaalisuus*. Intersektionaalisuuden käsite tarjoaa välineen identiteettien rakentumisen tutkimiseen. Intersektionaalisuuden perusajatus on, että identiteetit rakentuvat monien lähtökohtien ja sosiaalisten luokitteluiden pohjalle. Näitä ovat muun muassa yhteiskuntaluokka, sukupuoli, ikä, etnisyys, seksuaalisuus, kotipaikka, äidinkieli ja uskonto. Käsitteen juuret ovat englannin kielen sanassa *intersection*, joka tarkoittaa risteystä. Intersektionaalisuus viittaa siihen, kuinka eri luokittelut risteävät yksilön kohdalla. (Häger 2018, 194; Rossi 2010.)

Intersektionaalisuutta tukevana tutkimusmenetelmänä on *diskurssianalyysi*. Diskurssianalyysi tutkii erilaisia kielellisiä tuotteita, eli puhetta ja tekstiä. Diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita myös niistä konteksteista, joissa tekstiä tai puhetta tuotetaan, esitetään ja tulkitaan. Diskurssianalyysi ei ole selkeärajainen tutkimusmenetelmä, vaan väljä teoreettinen viitekehys, jonka alla on mahdollista tehdä hyvin monenlaista tutkimusta. Myös *diskurssin* käsite on hyvin moninainen. Pelkkä diskurssien tunnistaminen ei ole tutkimuksen kannalta mielenkiintoisinta, vaan tärkeämpää on analysoida sitä, millaista sosiaalista todellisuutta diskurssin avulla tuotetaan tai ylläpidetään. (Siltaoja & Vehkaperä 2011, 206–209.)

2 Identiteetti

2.1 Postmoderni subjektikäsitys ja identiteettien moninaisuus

Identiteettiä lähestytään nykytutkimuksessa lähes yksinomaan kielellisenä konstruktiona. Ihmisellä ajatellaan olevan useita, jatkuvassa muutoksessa olevia identiteettejä, joita yksilö voi tuottaa ja käyttää erilaisissa diskursseissa. Ihmisellä ei siis ajatella olevan yhtä, pysyvää ja muuttumatonta identiteettiä, vaan identiteetit muokkautuvat, vaihtelevat ja muuttuvat sen siinä ajassa ja paikassa, jossa yksilö kulloinkin on. Usein yksilön moninaiset identiteetit ovat myös keskenään ristiriitaisia. (Esim. Hall 1990 ja 1992; Kulmala 2006; Pyykkönen 2007; Varjonen 2013.)

Tässä tutkielmassa tarkastelen identiteettiä Stuart Hallin (1992, 21–23) *postmodernin subjektin* käsitteestä lähtien. Hall jakaa käsitykset identiteetistä *valistuksen subjektiin*, *sociologiseen subjektiin* ja postmoderniin subjektiin. *Valistuksen subjekti* täysin yhtenäisinä, järjellä, tietoisuudella ja toimintakyvyllä varustettuina yksilöinä, joiden ”keskus” koostuu sisäisestä ytimestä. Tämä ydin saa alkunsa ihmisen syntyessä, minkä jälkeen se kehittyy pysyen kuitenkin olemukseltaan samana ihmisen koko elämän ajan. Tämä minän olemuksellinen keskus on ihmisen identiteetti eli minuus.

Sosiologinen subjektikäsitys heijasti modernin maailman kasvavaa mutkikkuutta ja sen mukaan identiteetti muodostuu minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa. Käsitteen mukaan subjektilla on sisäinen ydin tai olemus, ”tosi minä”, mutta se muotoutuu ja muokkautuu jatkuvassa dialogissa ulkopuolella olevien kulttuuristen maailmojen ja niiden tarjoamien identiteettien kanssa. Identiteetti silloittaa henkilökohtaisten ja julkisten maailmojen välistä kuilua. Se auttaa yksilöä liittämään subjektiiviset tunteensa niihin objektiivisiin paikkoihin, joita hän asuttaa sosiaalisessa ja kulttuurisessa maailmassa. (Hall 1992, 21–22.)

Postmoderni subjekti koostuu monista identiteeteistä, jotka ovat joskus ristiriidassa keskenään tai jopa yhteensopimattomia toisiinsa nähden. Tällaisella subjektilla ei ole kiinteää, olemuksellista tai pysyvää identiteettiä. Ihmisellä on useita eri identiteettejä, josta muotoutuvat ja muokkautuvat jatkuvasti. Subjekti ottaa eri identiteettejä eri aikoina, eikä näistä identiteeteistä muodostu yhtenäistä kokonaisuutta, eheää minää. Yksilön sisällä on ristiriitaisia ja eri suuntaan tempoilevia identiteettejä, minkä vuoksi hänen

identifikaationsa vaihtelevat jatkuvasti. Jos yksilö tuntee, että hänellä on yhtenäinen identiteetti, tämä johtuu ainoastaan siitä, että hän on rakentanut itsestään lohduttavan minäkertomuksen. Merkitysten ja kulttuuristen representaatioiden järjestelmien lisääntyessä yksilö kohtaa mahdollisten identiteettien hämmentävän ja nopeasti vaihtuvan moneuden, jossa hän tuntee voivansa ainakin tilapäisesti identifioitua mihin tahansa näistä identiteeteistä. Yksilö etsii jatkuvasti identiteettiä ja rakentaa elämäkertoja, joilla nivoo jakautuneiden minuuksien eri puolia yhdeksi kokonaisuudeksi. Kuitenkin identiteetin yhtenäisyydessä on aina jotain kuviteltua, ja se on jatkuvassa prosessissa ja muotoutuu kaiken aikaa. (Hall 1992, 22–23; 39–40; Kulmala 2006, 58.)

Identiteetti muotoutuu aikaa myöten tiedostamattomissa prosesseissa. Nämä prosessit sisältävät monta tapaa olla suhteessa itseän ja muihin (Hautaniemi 2001, 22.) Ihminen rakentaa *henkilökohtaista identiteettiään* kertoessaan itsestään ja elämästään. Puhuva subjekti ja puheen subjekti eivät ole koskaan täysin identtisiä, eivätkä ne sijaitse koskaan täsmälleen samassa paikassa. Kirjoitamme ja puhumme aina tietystä paikasta ja tietyssä aikana tietyn historian ja kulttuurin kehityksessä. Identiteetti rakentuu dialogissa todellisen tai kuvitellun keskustelukumppanin kanssa. Kertomistilanne, paikka, aikaisemmat elämäntapahtumat ja kokemukset ovat kaikki mukana vaikuttamassa siihen, millaiseksi kertomus itsestä juuri sillä kerralla muodostuu. Ihmisen identiteetit rakentuvat kertomuksen tilanteen ja tarkoituksen mukaisiksi. Henkilökohtainen identiteetti on se identiteetti, jonka kukin itsestään määrättyssä tilanteessa tuo tai haluaa tuoda esille. Ihminen joutuu myös peilaamaan henkilökohtaisia identiteettejään hänelle ulkopuolelta annettuihin tai tarjottuihin identiteetteihin. (Hall 1990, 223–224; 1992, 40; Kulmala 2006, 61; McDovell 2008, 491.) Tässä tutkimuksessa haastateltujen naisten identiteetit näyttäytyvät siis sellaisena, minkälaiseksi heidän kertomuksensa heistä itsestään on haastatteluhetkellä muotoutuneet. Jossain toisessa tilanteessa, toisenlaisessa ympäristössä naiset olisivat voineet tuottaa ja tuoda esiin erilaisia identiteettejä.

Henkilökohtaisen identiteetin mukana kulkee sosiaalinen, tiettyyn ryhmään liitettävä identiteetti. *Sosiaalinen identiteetti* on ulkoa tuotettu määritelmä, jossa ihmiseen tai ihmisryhmään liitetään ennakkokäsityksiä ja annetaan ominaisuuksia, joita yleisesti pidetään jonkin ryhmän olennaisena ominaisuutena. Tämä ulkoapäin tuotettu ja eri tavoin henkilölle tarjottu identiteetti on yksi henkilökohtaisen identiteetin rakennuspalikoista. Sosiaalinen identiteetti ja henkilökohtainen identiteetti kietoutuvat toisiinsa ja ovat

kummatkin mukana rakentamassa kuvaa itsestä. Sosiaaliseen identiteettiin liitetyt ennakkokäsitykset ja ominaisuudet tulevat aikaisemmista kokemuksista ja kohtaamisista erilaisten ihmisten kanssa sekä yleisestä puheesta koskien ihmisryhmiä ja sosiaalisia tilanteita. Toisinaan yksilön ja muiden näkemykset ovat samankaltaisia ja toisinaan vastakkaisia, jolloin puhutaan identiteettikonflikteista tai -kriiseistä. (Hautaniemi 2001, 22–23; Kulmala 2006, 61–62.)

2.2 Kulttuuriset identiteetit ja etniset identiteetit

Sosiologiassa ja antropologiassa *kulttuurisella identiteetillä* ja *etnisellä identiteetillä* tarkoitetaan hieman eri asioita. Usein näitä termejä käytetään kuitenkin toistensa synonyymeina. Kulttuurinen identiteetti tarkoittaa kulttuuriryhmään kohdistuvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yhteisiin arvoihin, historiaan, kieleen ja perinteeseen perustuvaa käyttäytymistä. Etninen identiteetti tarkoittaa etnistä tietoisuutta, samaistumista tiettyyn etniseen ryhmään. (Liebkind 1994a, 22.)

Kulttuuri on kollektiivisen etnisen identiteetin voimavara. Kulttuurinen identiteetti ei ole jotain, joka on jo valmiiksi olemassa ja joka ylittää paikan, ajan, historian ja kulttuurin rajat. Kulttuuriset identiteetit tulevat jostakin, niillä on historiansa ja kaiken historiallisen tavoin ne käyvät läpi jatkuvia muutoksia. Kulttuurisessa identiteetissä on kysymys paitsi jonakin olemisesta, myös joksikin tulemisesta. Nämä identiteetit eivät ole pelkästään menneisyyttä, joka odottaa löytäjäänsä, ja joka löydyttyään takaa löytäjälleen tiedon siitä, kuka hän on. Identiteetit ovat ihmisten antamia nimiä niille eri tavoille, joilla menneisyyden kertomukset asemoivat heitä ja joihin he itsensä asemoivat. Ihmiset eivät samaistu mihinkään kulttuuriin tai ryhmää joko–tai -periaatteella. Yleensä he samaistuvat vain osaan ja torjuvat loput. (Hall 1990, 227; Liebkind 1994a, 22–24.)

Kulttuurinen identiteetti on jatkuvasti muuttuva ja neuvottelunalainen asia, joka saa erilaisen merkityksensä kulloisessakin sitä koskevassa representaatioissa ja representatiotilanteessa; esimerkiksi kun maahanmuuttajien työttömyydestä kerrotaan uutisissa tai maahanmuuttajayhdistys esittää järjestämässään juhlassa perinteistä tanssiesitystä. Kulttuurisilla identiteeteillä ei ole pysyvää olemusta. Ne muuttuvat sisäisessä ja ulkoisessa vuorovaikutuksessa omaksuen piirteitä toisiltaan. (Pyykkönen 2007, 46–47.)

Laajasti hyväksytyä, yleistä etnisen identiteetin määrittelyä on vaikea löytää. Lisäksi etnisyyttä ei voida määritellä sen tarkemmin kuin että useimmat etnisen ryhmän jäsenet yleensä samastuvat ryhmäänsä, polveutuvat tai kuvittelevat polveutuvansa samoista alkulähteistä ja osoittavat tiettyjä yhteisiä kulttuuripiirteitä. Empiirisissä tutkimuksissa etnistä identiteettiä on käsitelty monin eri tavoin. Sitä on pidetty sosiaalisen identiteetin yhtenä muotona, pelkkänä itsemäärittelyä, yhteenkuuluvaisuuden ja sitoutumisen tunteena, yhteisesti jaettuina arvoina ja asenteina tai asenteina omaa etnistä ryhmää kohtaan. Kun yksilö määrittelee itsensä kuuluvaksi johonkin tiettyyn etniseen ryhmään, tämä perussamastuminen sijoittaa hänet tietyn kulttuurin vaikutuspiiriin. Niinpä etnistä samastumista tai itsemäärittelyä voidaan pitää etnisen identiteetin tarkastelun lähtökohtana. Etniset vähemmistöidentiteetit voidaan nähdä ihmisten kuvauksina itsestään ja ne rakentuvat luovasti, joustavasti ja kontekstisidonnaisesti vuorovaikutuksessa. Etnisen itsemäärittelyn ytimenä on jonkin keskeisen etnisen ominaisuuden tunnistaminen itsessä. Eri yksilöt saattavat pitää itseään jonkin etnisen ryhmän jäsenenä eri perustein, esim. kielitaitonsa, uskontonsa, kansalaisuutensa tai asuinmaansa perusteella. Etninen itsemäärittely kertoo jotain siitä, miten suuressa määrin yksilön käyttäytyminen ja asenteet määräytyvät tietyn kulttuuriperinteen mukaan. Ihmiset voivat kuitenkin käyttää itsestään etnistä ryhmänimikettä ilman, että he juurikaan piittaavat omasta kulttuuristaan tai jopa suhtautuvat omaan etniseen ryhmäänsä ja etnisen kulttuurinsa säilyttämiseen kielteisesti. Toisaalta, vaikka ihmisen suhtautuisi myönteisesti oman kulttuurinsa säilyttämiseen, voi hän olla käytännössä jo luopunut siitä. (Liebkind 1994a, 22–24; 1994b, 170–171; Merino & Tileaga 2011, 87.)

Maahanmuuttajan etnisen identiteetin hahmottaminen vuorovaikutuksessa neuvoteltavana asiana tarkoittaa käytännössä muun muassa sen muistamista, että identiteetti konstruoidaan aina kulloisessakin tilanteessa, suhteessa tiettyihin projekteihin, eikä se siis välttämättä ole sellainen valmis identiteetti, jota kuljetetaan mukana, jota puolustetaan tai joka hylätään sellaisenaan, muuttumattomana. Ihmiset eivät ole identiteettiensä armoilla, vaan identiteettejä voidaan myös esittää ja käyttää hyväksi. (Liebkind 1994a, 23–24; Varjonen 2013, 20.)

Varjonen (2013) pitää kerrontaperspektiivejä kertojien käyttöön ottamina identiteetteinä, joista käsin osallistujat kertovat omaa tarinaansa ja ottavat kantaa maahanmuuttoon liittyviin asioihin tilanteen mukaan esimerkiksi maahanmuuttajana tai etnisen tai

kansallisen ryhmän edustajana. Etnistä perspektiiviä käyttäessään Varjosen tutkimuksen kertojat asemoituvat jonkin etnisen ryhmän jäseniksi. Näiden identiteettien parissa kertojat tekevät usein diskursiivista työtä, jolla he osoittavat stereotypioita vääriksi, tai itseensä sopimattomiksi ja rakentavat positiivista versiota etnisistä identiteeteistä. Maahanmuuttajapositiot ovat suomalaisessa yhteiskunnassa maahanmuuttajille tarjolla olevia identiteettiasemia, joita voidaan ottaa käyttöön, omaksua tai hylätä. Yleisimmin Varjosen aineistossa esiintyvät syrjityn, ulkopuolisen, altavastaajan, hyvin kohdellun, kiitollisen, avuttoman ja osallistujan positiot. Identiteettien näkökulmasta positiot voidaan ymmärtää identiteettiprojektien rakennusvälineinä. Kukin positio tuo pääsääntöisesti esille yhden ulottuvuuden tai merkityksen siitä, mitä on olla maahanmuuttaja suhteessa suomalaisiin. Tyypillisesti sama kertoja käyttää tarinassaan useita eri maahanmuuttajapositioita. Erilaisten maahanmuuttajapositioiden lisäksi esille nousee laaja joukko muita, esimerkiksi perhesuhteisiin tai ammatilliseen asemaan pohjautuvia identiteettejä, osallistujien kertoessaan itsestään vanhempina, lapsina, puolisoina tai jonkin alan ammattilaisina. (Varjonen 2013, 153–154.)

Varjonen kiteyttää viidelle osallistujalle viisi maahanmuuttajaidentiteettiä heidän tarinoidensa jatkumoihin. Nämä ovat epäonnistunut maahanmuuttaja, tyytyväinen maahanmuuttaja, diasporinen maahanmuuttaja, etuoikeutettu maahanmuuttaja ja ihanteellinen maahanmuuttaja (Varjonen 2013, 154). Näihin identiteetteihin palaan myöhemmin käsitellessäni naisten intersektionaalisia identiteettejä.

Etninen tai kulttuuri-identiteetti kehittyy ihmisen koko elämän aikana vuorovaikutuksessa oman ryhmän ja ympäröivien ryhmien jäsenten kanssa. Ihminen samastuu sekä oman ryhmänsä että muiden ryhmien jäseniin, ja tällä tavoin alati muuttuvat samastumiskuviot ryhmärajojen sisällä ja välillä muokkaavat yksilöiden minäkäsityksiä ja/ tai arvomaailmaa. Siirtolainen tai pakolainen voi hävetä etnisyyttään ja ihaila kaikkea suomalaista, olla ylpeä etnisestä taustastaan ja voimakkaasti vastustaa kaikkea suomalaista, tai mitä tahansa tältä väliltä. Jos yksilö kuuluu ryhmään, joka aiheuttaa hänessä häpeän tunteita, hän kokee samastumiskonfliktin. (Liebkind 1994a, 31–32.)

Uskonnollinen identiteetti on sidoksissa ihmisen kulttuuriseen ja etniseen identiteettiin. Uskonto vaikuttaa siihen, miten ihmiset havainnoivat maailmaa ja minkälaisia merkityksiä sille annetaan. Uskonto vaikuttaa myös siihen, kuinka ihmiset ymmärtävät eri paikkoja, tiloja ja alueita. (Häger 2018, 192.) Muslimin maailmankuvassa islam on olennainen

tekijä. Islamilainen identiteetti perustuu uskon lisäksi myös islamilaiseen yhteiskuntajärjestelmään ja normistoon. Niinpä islamilaiset arvot voivat ulottua koskemaan myös niitä, jotka eivät uskonnollisesti identifioitu islamiin. (Hallenberg 2016, 13.) Tätä tutkimusta varten haastatellut naiset kertovat identifioivansa itsensä islamiin uskonnollisesti ja ovat tunnustavia muslimeja.

2.3 Diasporiset ja transnationaaliset identiteetit

Kodin ja kotimaan jättäminen ei liity pelkästään turvallisuuteen. Jättäessään kotinsa ihminen jättää symbolisesti taakseen identiteettinsä, kulttuurin ja persoonallisen sekä kollektiivisen historian (Khattak 2002, 105). Kotimaistaan lähteneet ihmiset säilyttävät usein vahvan yhteyden paikkoihin, joista he tulevat, vaikka heillä ei olisikaan mahdollisuutta koskaan palata kotimaahansa. Heidän on tultava toimeen asuttamiensa uusien kulttuurien kanssa ilman, että he sulautuisivat niihin täysin tai menettäisivät täysin identiteettinsä. Heidän on opittava käyttämään ainakin kahta kulttuurista identiteettiä, puhumaan kahta kulttuurista kieltä, kääntämään ja neuvottelemaan niiden välillä. Tätä diasporan kokemusta määrittää välttämättömän heterogeenisyyden ja moninaisuuden tunnustaminen: sellainen identiteettikäsitelmä, joka elää erilaisuuden ja hybridisyyden, eli kahden tai useamman kulttuurin yhdistämisen, kanssa ja kautta. *Diasporiset identiteetit* tuottavat ja uusintavat jatkuvasti itseään uusilla tavoilla, muutosten ja erojen kautta. (Hall 1990, 241; 1992, 71–72.)

Transnationalismi on käsitteenä laajempi kuin diaspora ja viittaa lähettävien maiden ja toisissa maissa asuvien maahanmuuttajien välisiin yhteyksiin. Kyse voi olla myös maahanmuuttajien keskinäisestä kontaktista ilman lähettävässä maassa asuvien maanmiesten mukanaoloa. Suomessa asuvalla afganistanislaisperheellä voi olla perheenjäseniä esimerkiksi Suomessa, muualla Euroopassa, Iranissa, Pakistanissa ja Afganistanissa. Nykyisten kommunikaatiomahdollisuuksien myötä näitä suhteita on helppo pitää yllä älypuhelinien ja tietokoneiden avulla, ja eri puolilla maailmaa elävät perheenjäsenet voivat osallistua toistensa sosiaaliseen elämään vaikka päivittäin. Perhe ja koti voivat sijaita monessa maantieteellisessä paikassa yhtä aikaa. (Forsander 2001, 50; Gangamma & Shipman 2017, 210.) Tutkimuksessa transnationaalisuus tarjoaa ruohonjuuritason näkökulman globalisaatioon. Se käsittelee konkreettisia sidoksia ja yhteyksiä ihmisten ja

yhteisöjen välillä. Transnationaalisuus voi näkyä paitsi suhteessa lähtömaahan, myös johonkin muuhun maahan, jossa ihminen on aiemmin asunut. (Haikkola 2012, 27–28.) Monilla tämän tutkielman naisista on transnationaalisia suhteita Afganistanin lisäksi Iraniin.

Transnationalismi voidaan jakaa taloudelliseen, poliittiseen ja sosiokulttuuriseen osaluokkaan. Taloudellisesti transnationaalisten suhteiden hyödyntäminen voi olla maahanmuuttajille tie sosiaaliseen nousuun uudessa yhteiskunnassa, sillä transnationaalisia siteitä voi hyödyntää esimerkiksi työelämässä. Poliittinen transnationalismi tarkoittaa maahanmuuttajien harjoittamaa poliittista toimintaa, joka suuntautuu usein kotimaan olojen parantamiseen joko vaikuttamalla suoraan lähtömaan politiikkaan tai epäsuorasti vaikuttamalla lähtömaan ja asuinmaan välisiin suhteisiin. Sosiokulttuurinen transnationalismi merkitsee kulttuurin, uskonnon ja sosiaalisen yhteisöllisyyden ylläpitämiseen tähtäävää toimintaa. Tästä esimerkkeinä ovat lasten kasvattaminen kieleen, uskoon ja kulttuuriin traditioihin kotona, kerhoissa, kouluissa ja juhlissa. Käytännössä transnationalismin eri muodot eivät eroa toisistaan jyrkästi, vaan taloudellisilla transnationaalilla toiminnalla on poliittisia ja sosiokulttuurisia vaikutuksia ja toisinpäin. (Forsander 2001, 50–51.)

Transnationaalilla identiteettikokemuksella tarkoitetaan sitä, että ihminen kokee kuuluvansa yhteisöön, joka ei rajoitu kansallisten rajojen sisäpuolelle. Tällaisella identiteetillä on myös terapeuttisia vaikutuksia silloin, kun diasporassa elämiseen liittyy torjuntaa vastaanottaneen yhteiskunnan taholta: kuulumisen tunne, hyväksyntä ja lojaliteetti saadaan muualta kuin ympäröivästä yhteiskunnasta. Tällöin transnationaalinen toiminta etnisissä yhteisöissä asuinmaassa ja muu positiivisen vuorovaikutuksen hakeminen omasta diasporisesta yhteisöstä on yksilölle välttämätöntä itsekunnioituksen ja mielenterveyden ylläpitämiseksi. Ympäröivään yhteiskuntaan voidaan integroitua sillä tasolla ja niiltä osin kuin se katsotaan tarpeelliseksi. Transnationaalit suhteet luovat maahanmuuttajan identiteetille jatkumon ja edesauttavat näin sisäisen eheyden tunnetta. Erityisesti pakolaiset ovat usein menettäneet kaiken, minkä kautta he ovat lähtömaassaan määritelleet itsensä ja mikä on antanut heille identiteetin: ammatillisen ja taloudellisen aseman sekä suku-, naapuri- ja tuttavayhteisön. Myös läheisin perheyhteisö voi olla muuttanut muotoaan tai se voi puuttua kokonaan. Transnationaalinen identiteetti korvaa edes osittain menetettyä ja eheyttää mielenterveyttä. (Forsander 2001, 51–52.)

2.4 Leimatut identiteetit

Maahanmuuttajanaisten identiteettejä tarkasteltaessa *leimatun identiteetin* käsite on tärkeä. Leimattu identiteetti liittyy vahvasti sosiaalisen identiteetin rakentumiseen. Leimat ja leimautuminen tulevat muiden puheesta, ihmisen ulkopuolelta, ja ovat rakentamassa kielteisiä sosiaalisia identiteettejä, jotka kietoutuvat ihmisen henkilökohtaiseen identiteettiin. Tällaisia negatiivisia, leimattuja identiteettejä ovat esimerkiksi asunnoton, alkoholisti ja mielisairas. (Kulmala 2006, 66.) Useissa tutkimuksissa myös maahanmuuttajuus on näyttäytynyt itsessään kielteisenä identiteettinä, josta tutkimuksiin osallistujat ovat pyristelleet irti (esim. Haikkola 2011 ja 2012; Killian & Johnson 2006).

Leimatut identiteetit ovat seurausta kategorisoinnista, joka on yleismaailmallinen ja yleisinhimillinen tapa järjestellä maailmaa ja ottaa erilaisia elämän ilmiöitä hallintaan. Kategoriat ylläpitävät järjestystä kaikilla elämänalueilla. Myös ihmisiä ja ihmisryhmiä kategorisoidaan. Kategoriat kuljettavat mukanaan yhteisesti jaettua tietoa, joka on usein paitsi kulttuurisidonnaista, myös aikaan ja paikkaan liittyvää. Mikäli kategoria on jollain tapaa kielteinen ja liittyy ihmiseen ei-toivottavia ennakkokäsityksiä, voidaan sanoa, että ihmisen on rakennettava omaa henkilökohtaista identiteettiään suhteessa leimattuun identiteettiin. Leimattuihin identiteetteihin liittyy keskeisenä *toiseuden* käsite, joka viittaa kokemukseen erilaisuudesta, ulkopuolisuudesta ja toisinaan myös eriarvoisuudesta. Identiteetit ovat ihmisten itsensä antamia nimiä niille tavoille, joilla menneisyyden kertomukset asemoivat heitä ja joilla he asemoivat itse itseään suhteessa toisiin ihmisiin. Toiseus ilmaisee siis kokemuksellista suhdetta esimerkiksi toisiin ihmisiin, ihmisryhmiin ja yhteiskuntaan. Maahanmuuttajan ja pakolaisen leimatuista identiteeteistä kertoo paljon vastaanottavan yhteiskunnan suhtautuminen heihin. Suomessa asuvat maahanmuuttajat kertovat paljon heitä kohdanneesta rasismista ja syrjinnästä, eivätkä tämän tutkimuksen naiset ole tästä poikkeus. Naisina, maahanmuuttajina, pakolaisina ja muslimina naiset ovat monella tavalla marginalisoituja ja leimattuja. (Hall 1992, 227; Kulmala 2006, 67; 71; 232.)

Kulmala (2006) jakaa toiset *Erilaisiin Toisiin* ja *Samanlaisiin Toisiin*. Erilaiset Toiset ovat niitä, joiden elämä ja olosuhteet ovat toisenlaiset kuin omat. Esimerkiksi asunnottoman, yksinäisen miehen näkökulmasta erilaiset toiset ovat tavallisia perheellisiä miehiä, joilla

on omakotitalo, auto, lapsia ja kultainen noutaja. Samanlaiset toiset puolestaan ovat niitä samankaltaisessa asemassa ja tilanteessa olevia ihmisiä, joihin suhteessa ihminen määrittelee itseään ja sitä kautta myös muita Samanlaisia Toisia. (Kulmala 2006, 233–237.)

Jokainen ihminen haluaa tulla nähdyksi yksilönä sosiaalisissa suhteissaan. Persoonattomaksi, abstraktin ulkomaalaisen tai maahanmuuttajan kategoriaan määrittyminen sulkee sosiaaliseen marginaaliin. Ulkomaalainen toimii poissulkevana tai marginalisoivana kategoriana myös useissa instituutioissa, esimerkiksi viranomaisten kanssa asioidessa. Maahanmuuttajien kirjoittaessa työllistymisvaikeuksistaan ulkomaalaiseksi määrittymisen marginalisoiva tulee erityisen näkyväksi. Usein työnantajat eivät tahdo palkata maahanmuuttajia heidän ulkomaalaisuutensa takia. Vasta maahan tulleiden maahanmuuttajien puutteellinen suomen kielen taito tai koulutus ikään kuin varastoituu ulkomaalaisen tai maahanmuuttajan kategoriaan niin, että työnantajat olettavat, että maahanmuuttajatyönhakijan kielitaito on puutteellinen tai hän ei muutoin sovi työntekijäksi. Monet kertovat myös siitä, kuinka arjen kohtaamisissa keskeiseksi puheenaiheeksi nousee oikeus työhön. Kun maahanmuuttaja on onnistunut saamaan työtä, hän joutuu keskustelemaan siitä, onko hän oikeutettu työpaikkaansa, onko hän vienyt työt suomalaisilta. Toisaalta, jos maahanmuuttaja ei ole töissä, häntä syytetään helposti sosiaaliturvan varassa elämisestä. (Huttunen 2004, 140–142.)

Pakolaisen kategoria sukua maahanmuuttajalle ja ulkomaalaiselle. Vaikka pakolaisen kategoria pitää sisällään oletuksen lähdön syistä, se toimii abstraktina kategoriana samalla tavalla kuin maahanmuuttaja tai ulkomaalainen. Pakolaiseksi luokiteltu ei ole ensisijaisesti yksilö ja aktiivinen toimija, vaan ennen kaikkea paon, kärsimyksen ja osattomuuden leimaama hahmo, avun tarvitsija ja toimenpiteiden kohde. Pakolaisuuden kategoria on latautunut ja ristiriitainen. Pakolaisuus on yleisesti hyväksytty syy muuttaa paikasta toiseen, mutta pakolaisen pitäisi pystyä todistamaan olevansa ”oikea” pakolainen. Näin pakolainen on velvollinen kertomaan tarinaansa uudestaan ja uudestaan, ja todistamaan lähtömaassaan kokemistaan vääryyksistä. (Huttunen 2004, 143–144.)

Kielteisiä sosiaalisia identiteettejä ei kuitenkaan oteta kyseenalaistamatta osaksi henkilökohtaista identiteettiä. Kulmalan (2006) tutkimuksen aineistossa on runsaasti kommentointia kategorioihin liittyviä ennakkokäsityksiä vastaan. Tästä tavasta tuoda vaihtoehtoisia määrittelyjä itsestä voidaan käyttää nimitystä *vastapuhe*. Vastapuhe voi olla

puhuttua tai kirjoitettua. Lisäksi se voi olla teko, kuten ilme, ele, vaikeneminen tai vettäytyminen sellaisessa tilanteessa, jossa kohtaa esimerkiksi rasistista puhetta tai rasistisen teon. Vastapuhe toimintona kohdistuu yleisiä, usein vallitsevia ja kulttuurisidonnaisia käsityksiä vastaan ja antaa näin mahdollisuuden erottautua annetusta tai oletetusta kategoriasta. Tämä on mahdollista oikeastaan kenelle tahansa, ja vastapuhetta on kuuluttavissa ja tulkittavissa yleisesti hyvin monissa, arkisissakin tilanteissa. (Juhila 2004, 20–32.)

2.5 Identiteetin rakentuminen uudessa kotimaassa: integraatio ja akkulturaatio

Integraatio on politiikan päämäärää kuvaava käsite ja julkisen keskustelun kohde, mutta mitään tiettyä määritelmää integraatiolle ei ole, vaan käsitettä käytetään eri tavoin. Integraatio voidaan määritellä prosessiksi tai prosessin toivotuksi lopputulokseksi, jossa maahanmuuttajat hyväksyvät yhteiskuntaan yksilöinä ja ryhminä ja jossa he voivat osallistua yhteiskunnan sosiaalisiin, kulttuurisiin ja poliittisiin rakenteisiin. Integraatio on vastavuoroista ja kaksisuuntaista: sekä uudet tulokkaat että vastaanottava yhteiskunta sopeutuvat toisiinsa. Poliittisessa keskustelussa integraatio sekoitetaan usein assimilaatioon, joka on yksisuuntaista ja jossa sopeutuminen on vähemmistön tehtävä. (Varjonen 2013, 13.)

Eri kulttuurien kohdatessa ihmiset joutuvat sopeutumaan kulttuurin muutokseen. *Akkulturaatio* viittaa niihin ilmiöihin, jotka syntyvät eri kulttuureja edustavien ryhmien kohdatessa. Alun perin akkulturaatiota tarkasteltiin ryhmäilmiönä, mutta sittemmin on alettu puhua myös yksilötasolla tapahtuvasta *psykologisesta akkulturaatiosta*. Psykologinen akkulturaatio tarkoittaa yksilön arvoissa, asenteissa, uskomuksissa, tunteissa, identiteetissä ja käyttäytymisessä tapahtuvia muutoksia, jotka lähtevät liikkeelle, kun hän kohtaa uuden kulttuurin. (Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 21; Liebkind 1994a, 25; Varjonen 2013, 20–21.)

Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteissä ollaan kiinnostuneita siitä, millaisia sopeutumiskeinoja ihmiset käyttävät ylittäessään kulttuurirajoja. Sosiaalipsykologi John Berry on määritellyt akkulturaation prosessiksi, jossa yksilö on kosketuksissa omasta poikkeavaan kulttuuriseen ympäristöön. Akkulturaatioon on Berryn mukaan olemassa neljä perusasennetta: integraatio, assimilaatio, marginalisaatio ja separaatio. (Forsander 2001, 36–

37.) Akkulturaatio ei etene suoraviivaisesti kohti sulautumista hallitsevaan kulttuuriin. Maahanmuuttajan perusasenne akkulturaatioon riippuu pelkistetysti esitettyä siitä, miten tärkeää on oman kulttuurin ja siihen liittyvän kulttuuri-identiteetin säilyttäminen hänelle on, ja miten tärkeää hänelle on ylläpitää hyvät suhteet ja kiinteä yhteys valtaväestöön ja koko yhteiskuntaan (Liebkind 1994a, 25–26; Sam & Berry 476). Akkulturaatio-tutkimuksessa asemansa vakiinnuttanutta Berryn akkulturaatiomallia on myös kritisoitu. Esimerkiksi Ward (2008, 16) on huomauttanut, että akkulturaatiotutkimuksen kenttää tehokkaasti organisoineet ja sillä varsin keskeisen aseman saavuttaneet Berryn ”laatikot” uhkaavat käytännöllisyydestään huolimatta rajoittaa tutkimuksen kenttää.

Marginalisoituminen tapahtuu, kun oma kulttuuri torjutaan, mutta ei myöskään hyväksytä valtakulttuuria. Tällöin vähemmistön jäsen ei hyväksy kumpaakaan kulttuuria eikä tule hyväksytyksi kummassakaan. *Assimilaatio* eli sulautuminen tarkoittaa oman kulttuurin hylkäämistä ja enemmistökulttuurin hyväksymistä sen tilalle. Tämä asenne voi olla haitallinen sopeutumiselle varsinkin nuorilla, jotka saattavat menettää oman kulttuurinsa hallinnan ja kyvyn olla vuorovaikutuksessa sen jäsenten kanssa yrittäessään tulla hyväksytyksi enemmistöjäsenten keskuudessa. *Separaatiota* esiintyy, kun vähemmistön jäsenet korostavat vain omaa kulttuuriaan ja vetäytyvät kanssakäymisestä valtaväestön edustaman kulttuurin kanssa. Tämä asenne tarjoaa tilapäistä suojaa, mutta voi vaikeuttaa sopeutumista, mikäli se johtaa kyvyttömyyteen osallistua laajempaan yhteiskuntaan. *Integraatiossa* pyritään sekä säilyttämään omia kulttuuriperinteitä että ylläpitämään yhteyksiä enemmistökulttuuriin. Yksilön akkulturaatioasenteet voivat vaihdella eri elämänalueiden välillä ja myös ajallisesti. Etnisen vähemmistön jäsen voi pyrkiä esimerkiksi assimilaatioon työelämässä, kielelliseen integraatioon ja aviolliseen eristäytymiseen. (Liebkind 1994a, 26–27; Sam & Berry 2010, 476.)

Akkulturaatio aiheuttaa stressiä erityisesti silloin, kun maahanmuuttajat joutuvat elämään eristyneinä omasta kulttuuriryhmästään. Vielä enemmän stressiä tuottaa perheenjäsenistä erossa eläminen. (Liebkind 1994a, 35–36.) Pakolaisuuden aiheuttamat ongelmat – pakkomuutto, kodin ja kotimaan menetys, perheenjäsenten erot, pakomatkien traumat ja uuteen maahan saapumiseen liittyvät paineet – vaikuttavat kaikenikäisiin pakolaisiin. Eniten stressiä ilmoittavat usein kokevansa vanhat ihmiset ja naiset. Joissakin tutkimuksissa kaikista haavoittuvimmiksi ovat osoittautuneet 11–22 -vuotiaat lapset ja nuoret. Tämä johtuu todennäköisesti ikään liittyvän kehitystehtävän, identiteetin ja

itsensä löytämisen sekä määrittelemisen, ja pakolaiskokemuksen yhteisvaikutuksesta. (Liebkind 1994b, 165–166; 1994c, 225.)

Yksilön etnisen identiteetin muutos akkulturaation kuluessa etenee Suen & Suen (2015) mukaan viiden eri vaiheen kautta. Ensimmäinen vaihe on *konformisuusvaihe* eli alistuminen valtakulttuurin ylivoimaan. Tässä vaiheessa vähemmistön jäsen joutuu sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Jos hänelle samalla välittyy tunne, että hänen oma kulttuurinsa on kaikessa suhteessa huonompi, hän alkaa hävetä taustaansa, vihata itseään ja pyrkiä sulautumaan valtaväestöön. Tästä seuraa erittäin heikko itsetunto ja omien maanmiesten välttäminen. Tämä vaihe muistuttaa Berryn mallissa kuvattua sulautumisen vaihtoehtoa. *Ristiriitavaiheessa* vähemmistön jäsen ei sulata sellaisenaan valtaväestön aliarvioivaa näkemystä hänen kulttuuristaan. Maahanmuuttaja tiedostaa, että kaikissa kulttuureissa on hyvät ja huonot puolensa, ja että hän ei voi paeta omaa kulttuuri-perinnettään. Häpeän ja ylpeyden tunteet omasta kulttuurista sekoittuvat, ja hän suhtautuu epäluuloisesti yksittäisiin valtaväestön edustajiin. Tätä vaihetta seuraa *uppoutumisen vaihe*, jossa vähemmistön jäsen hyväksyy vain oman kulttuurinsa ja torjuu valtakulttuurin. Hän häpeää sitä, että on ollut aiemmin pettää oman kulttuurinsa. Hän etsii aktiivisesti itsetuntoaan kohentavaa informaatiota ja on ylpeä taustastaan. Suhtautuminen valtaväestöön on epäluuloista tai vihamielistä. Tämä muistuttaa Berryn mallissa kuvattua separaatioasennetta. *Itsetutkiskeluvaiheessa* kriittisyys omaa ryhmää kohtaan herää ja maahanmuuttaja pohtii oman itsearvostuksensa perusteita. Ristiriita ryhmäsolidarisuuden ja henkilökohtaisen riippumattomuuden tarpeen välillä kasvaa. Hän tuomitsee jotain oman kulttuurinsa piirteitä sekä havaitsee toivottavia ja hyväksyttäviä piirteitä myös valtakulttuurissa. Viimeisessä, *bikulturalismin vaiheessa* sisäinen varmuus on saavutettu ja yksilö osaa arvostaa osia molemmista kulttuureista ja tietää, että kaikissa kulttuureissa on hyviä ja huonoja puolia. Hän vastustaa kaikkea syrjintää ja hänellä on vahva itsetunto. Hän on ylpeä juuristaan, mutta kokee olevansa myös itsenäinen ja riippumaton. Hän tuntee yhteenkuuluvuutta ryhmäänsä, mutta tajuaa jokaisen ryhmän jäsenen olevan myös yksilö. Hän suhtautuu suvaitsevasti myös niihin ryhmänsä jäseniin, jotka reagoivat avoimen aktiivisesti syrjintään ja rasismiin. Hän arvostaa valtaväestön kuuluvia valikoivasti sekä osaa erotella asuttamansa yhteiskunnan sekä sen jäsenten hyviä ja huonoja puolia. Tämä vaihe muistuttaa Berryn mallin integraatiovaihetta. (Liebkind 1994a, 27–28; Sue & Sue 2015, 376–386.)

Edellä esitellyt kehitysvaiheet eivät välttämättä seuraa suoraviivaisesti toisiaan. Kehitys voi alkaa eri vaiheista ja joitakin vaiheita voi hypätä yli. Suen ja Suen kehitysteoria syntynyt maahanmuuttajien kanssa tekemisissä olevien ammattiryhmien käytännön kokemusten pohjalta ja siinä on muiden kehitysteorioiden tapaan sisäänrakennettu arvoasetelma kehityksen optimaalisesta lopputuloksesta, joka tässä tapauksessa on hyvinvoinnin kannalta optimaalisena pidetty bikulturalismi. Kehitystaso ei kuitenkaan aina heijastu sellaisenaan käyttäytymiseen. Ihmisen tunteet, ajatukset ja toiminta voivat olla ristiriidassa keskenään. Kaikki maahanmuuttajaryhmän jäsenet eivät akkulturoidu samassa tahdissa, vaan yksilölliset akkulturaatiokokemukset, -asenteet ja -asteet voivat vaihdella hyvin paljon saman ryhmän sisällä. Lisäksi saman yksilön kohdalla akkulturaatio voi edetä eri tahtia eri elämäneläimillä. (Liebkind 1994a, 28–29; 1994c, 234; Sue & Sue 2015, 393.)

3 Intersektionaalisuus

3.1 Intersektionaalisuuden määritelmä

Intersektionaalisuudelle ei ole olemassa yhtä vakiintunutta määritelmää. Alun perin intersektionaalisuudessa tarkasteltiin sitä, miten rotu- ja sukupuoli-identiteetit vaikuttivat 1970-luvulla Yhdysvalloissa asuvien mustien naisten elämässä. Intersektionaalisuuden voi suomentaa erojen leikkaamiseksi, risteämiseksi ja yhteisvaikutukseksi. Se on feministisen teorian lähestymistapa, jonka avulla analysoidaan naisiin kohdistuvan sorron monisyisiä alkutekijöitä. Sukupuoleen perustuvat erot leikkaavat usein luokkaan, rotuun ja etnisyyteen perustuvien erojen kanssa. Sukupuolen tai edes sukupuolen ja seksuaalisuuden ei enää ajatella riittävän identiteetin ja valtasuhteissa asemoitumisen ainoaksi analyysiperustaksi. On otettava huomioon myös muita tekijöitä tai muuttujia, kuten yhteiskuntaluokka, ikä, uskonto, etnisyys tai ihonvärien monimutkainen merkityksellistyminen ja näiden monien erojen jatkuva risteäminen. Nämä identiteettikategoriat tulevat parhaiten ymmärretyksi suhteessa toisiinsa, eivät niinkään erillisinä identiteetteinä tarkasteltuna. Tällaiset samanaikaisesti vaikuttavat ja risteävät erot määrittävät kaikkien ihmisten elämää ja asemaa. (Bastia 2014, 237; Gangamma & Shipman 2017, 209; Mahlamäki 2018, 168; Rossi 2010, 35.) Englanninkielisessä kirjallisuudessa käytetään eroista sanaa *inequality*, jossa on hyvin erilainen lataus, kuin suomen kielen sanassa *ero*. Englannin sana sisältää implisiittisesti eroihin sisältyvän epätasa-arvon ja sorron, ero puolestaan on sanana neutraalimpi.

Intersektionaalisuuden käsitettä käytetään puhuttaessa erojen moninaisuudesta ja nivelyneisyydestä. Intersektionaalisuus merkitsee sosiaalisten erojen akselien risteytymistä ja sen seurauksia, siitä seuraavaa sortoa. Erojen akselit tarkoittavat tässä yhteydessä taloudellisia, poliittisia, psyykkisiä, subjektiivisia ja kokemuksellisia tekijöitä, jotka sijoittavat subjektit eri tavoin sosiaaliseen merkityskenttään. Intersektionaalisuus feministisessä ajattelussa merkitsee siis sukupuolen lisäksi muun muassa rodun, etnisyyden, seksuaalisuuden, uskonnon ja luokan feminismiä. Intersektionaalisuus tutkii negatiivisten identiteettien kasaantumista. Se selittää, miksi jotkut ihmiset ovat yhteiskunnallisesti hyvin heikossa asemassa ja tarvitsevat paljon tukea. Se tarjoaa myös verrattain monisyisen vastauksen siihen, miksi jotkut ihmiset ovat haavoittuvampia kuin toiset. Yksi tärkeä kysymys onkin se, määritelläänkö intersektionaalisuudessa sukupuoleen, rotuun,

ikään ja niin edelleen liittyvät erot identiteetteinä. Jokainen näistä on leimattu sosiaalinen kategoria, joka lisää syrjinnän riskiä erityisesti työmarkkinoilla. Ne kertovat mahdollisuuksien ulkopuolelle jäämisestä ja ovat narratiiveja epäonnistumisesta. (Bassel 2010, 158; Valovirta 2010, 94; Werbner 2013, 409.)

Intersektionaalisen analyysin tulisi olla tarkkaa aineiston lähiluentaa. Tärkeää olisi pyrkiä syvällisempään analyysiin intersektionaalisuudesta eikä vain osoitella ja identifioida erilaisten erojen risteymiä erilaisissa aineistoissa. Pelkkä erojen tunnistaminen, havainnoiminen ja huomioon ottamisen tärkeyden korostaminen ei riitä. Intersektionaalisuuden viitekehyksessä sorron eri muodot ja kategoriat ymmärretään toisiinsa liittyvinä ja toisistaan riippuvaisina, eikä eroja voida selittää yhdellä, muista erotetulla, sorron muodolla. (Bastia 2014, 239; Valovirta 2010, 95.)

Intersektionaalisuuden viitekehyksessä voidaan analysoida moninaisia tapoja, joilla sosiaalinen epätasa-arvo voimistuu ihmisen kuuluessa samanaikaisesti moniin leimattuihin tai aliarvostettuihin kategorioihin. Nämä kategoriat liittyvät muun muassa sukupuoleen, rotuun, ikään, kykyihin, seksuaalisuuteen ja etnisyyteen. Laajojen sosiaalisten kategorioiden leikkauspisteiden tutkiminen ei kuitenkaan ole helppoa ja suoraviivaista, sillä jokaisella sorron kategoriolla on oma ontologinen perustansa, jota ei voi palauttaa muihin sosiaaliin jakoihin tai kategorioihin. Lisäksi on muistettava, että kategoriat ovat itsessään heterogeenisiä ja niiden kohtelevinen homogeenisina voi johtaa siihen, että niitä pidetään luonnollisina, muuttumattomina tai välttämättöminä. Werbner (2013) puhuukin eräänlaisena negatiivisen ja toiseutta tuottavan intersektionaalisuuden vastaparina siitä, kuinka maahanmuuttajat tuottavat *moninaisia etnisiä identiteettejä*, jotka ovat positiivisia, luovia, dialogisia ja tilannekohtaisia. Välillä maahanmuuttajat pitävät nämä moninaiset identiteetit tiukasti erossa toisistaan erilaisia tilanteita varten, mutta toisinaan identiteetit myös sulautuvat yhteen. (Werbner 2013, 408–410.)

Intersektionaalisen lähestymistavan painotukset ovat erilaisia Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa. Amerikkalainen lähestymistapa tarkastelee systeemin ja yhteiskunnallisten rakenteiden vaikutusta identiteettien rakentumiseen, kun taas brittiläinen tutkimus painottuu sosiaalisten identiteettien dynamiikkaan ja keskinäisiin suhteisiin. (Prins 2006, 279.) Prins (2006) kutsuu amerikkalaista lähestymistapaa *systeemiseksi intersektionaalisuudeksi* ja brittiläistä *konstruktionistiseksi intersektionaalisuudeksi*. Konstruktionistisessa tavassa identiteetti nähdään narratiivina, ei eri kategorioiden nimeämisenä.

Identiteettiä ei voida tavoittaa listaamalla sitä, mikä ihminen on: esimerkiksi nainen, äiti, maahanmuuttaja, työntekijä ja muslimi. Identiteetti on ennemminkin narratiivi siitä, kuka ihminen on. Kertomus siitä, kuka ihminen on, on vain osin hänen kertomuksensa. Suurilta osin ihmisen elämä seuraa sellaisia olemassa olevia narratiiveja, jotka ovat hänelle olosuhteiden puitteissa mahdollisia. Toisaalta ihmisen kertomukset siitä, kuka hän on, ovat monikerroksisia: sukupuolen, rodun, etnisyyden ja luokan käsikirjoituksilla on perustavanlaatuinen rooli, mutta jokaisen kohdalla eri tavoin, eikä koskaan pelkästään ennalta määräävinä tekijöinä. (Prins 2006, 281.) Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt hyödyntämään intersektionaalisuutta konstruktionistisessa mielessä saadakseni kuuluviin haastateltujen naisten kertomuksia siitä, keitä he ovat.

3.2 Kuka on intersektionaalinen?

Intersektionaalinen tutkimus on feminististä tutkimusta ja perinteisesti sitä on sovellettu naiseen kohdistuvan sarron analysoimisessa. Intersektionaalisuus on tehnyt näkyväksi toisiinsa liittyvät, perustavanlaatuiset sarron muodot, jotka liittyvät maahanmuuttoon ja siirtolaisuuteen. Sukupuoli rakentuu myös luokan, rodun ja etnisyyden sekä seksuaalisuuden pohjalle. (Bastia 2014, 238.) Perinteisesti intersektionaalisessa lähestymistavassa pyritään analysoimaan sitä, miten erilaiset erot leikkaavat ja siten selittämään tiettyjen naisryhmien kokemuksia samanaikaisesti heidän sukupuolensa, rotunsa ja luokkansa perusteella. Intersektionaalisen lähestymistavan tavoitteena on ollut antaa ääni niille naisille, jotka on aiemmin suljettu feminististen lähestymistapojen ulkopuolelle. (Bastia 2014, 238–239.) Intersektionaalisen näkökulman perustana on keskustelu vallasta ja sarrasta, jossa nainen saattaa olla sorrettuna myös muiden luokitteluperusteiden kuin sukupuolen kautta, esimerkiksi yhteiskuntaluokan ja etnisyyden mukaan. Toisaalta sukupuoleltaan alistettu voi samaan aikaan olla muita paremmassa osassa esimerkiksi luokka-asemansa ja sukutaustansa vuoksi. Esimerkkinä samaan aikaan sorrettusta ja hyväosaisesta on hyvätuloinen valkoihoinen länsimaalainen nainen. (Häger 2018, 194–195.)

Yksi tärkeistä intersektionaalisuuteen liittyvistä kysymyksistä on se, kuka lopulta on intersektionaalinen? Kuten edellä olen kuvannut, intersektionaalisessa tutkimuksessa on keskitytty pääosin tutkimaan marginaalissa olevien naisten identiteettiä. Joidenkin

näkemyksen mukaan kaikki ihmiset ovat intersektionaalisia ja lähestymistavan avulla voidaan tutkia sekä sorrettuja että etuoikeutettuja, ja kuinka sorron ja etuoikeuksien eri muodot leikkaavat toisiaan ja tuottavat toisiaan. Tällöin sukupuolta, luokkaa ja rotua ei nähdä vain epäoikeudenmukaisten erojen, sorron ja alistuksen perustana vaan myös keinoina ja tapoina, joilla jotkut ihmiset pääsevät etuoikeutettuun asemaan. Laajasti sovellettuna intersektionaalisuutta voidaan soveltaa mihin tahansa ihmisryhmään ja keeneen tahansa ihmiseen. (Bastia 2014, 243–244.) Jokainen ihminen on monien erojen leikkaama.

Intersektionaalisuuden viitekehyksessä puhutaan sukupuolittuneista identiteeteistä. Maskuliinisuus ja feminiinisyys eivät ole pysyviä ja muuttumattomia, vaan muuttuvia, diskurssissa rakentuvia ja moninaisia. Sukupuoliset identiteetit ovat näin ollen aikaan ja paikkaan sidottuja, kontekstista riippuvaisia. Sukupuoli ei ole ihmisen ominaisuus vaan monimutkaista, jokapäiväisissä sosiaalisessa ja kulttuurisessa toiminnassa syntyvää toimintaa. Sukupuoli on dynaaminen ja rakentuu sarjasta toistuvia performansseja, jotka luovat illuusion pysyvästä, luonnollisesta ja kunnollisesta heteroseksuaalisesta sukupuolesta. Maahanmuuttajat joutuvat osallistumaan tähän performanssiin usein itselleen vierailta säännöillä. (McDovell 2008, 497–498.)

Maahanmuuttajien intersektionaalisia identiteettejä tutkittaessa sukupuolta ei tule ymmärtää erillisenä tekijänä, vaan se kytkeytyy tiiviisti siihen, miten suomalaisuuden ja maahanmuuttajuuden välinen suhde sekä etnisen ja rodullisen erilaisuus ymmärretään. Maahanmuuttajanaiset nähdään usein kulttuurinsa ja yhteisönsä miesten alistamina, kun taas suomalaisia naisia kuvataan tasa-arvon ja vahvuuden termein. Vastavasti puhe maahanmuuttajamiehistä painottuu usein rikollisuuteen ja muihin uhkatekijöihin, kun taas suomalaiset miehet näyttäytyvät yhteiskunnallisina vastuunkantajina tai yhteisönsä naisia puolustavina patriootteina. Intersektionaalisuuden käsite viittaa siihen, että sukupuoli, seksuaalisuus, etnisyys, ”rotu”, luokka, ikä ja muut yhteiskunnalliset erot risteävät ja muotoilevat toinen toisiaan. (Keskinen & Vuori 2012, 9.) Transnationaalisuus on konteksti, jossa pakolaisten moninaisia ja intersektionaalisia identiteettejä voidaan tarkastella. *Transnationaalisessa intersektionaalisuudessa* kiinnitetään huomio siihen, miten ihmisten ja perheiden transnationaaliset kokemukset vaihtelevat muun muassa sukupuolesta, uskonnosta, kansalaisuudesta, luokasta riippuen. Esimerkiksi kaikilla pakolaisilla ei ole yhtäläisiä resursseja ja keinoja kotimaastaan pakenemiseen, vaan

turvallisen kotimaasta pakenemisen mahdollisuudet ovat sidoksissa sosiaaliluokkaan, sukupuoleen, ikään ja kyvykkyyteen. Miehet joutuvat usein väkivallan kohteiksi kotimaassaan ennen pakolaisuuttaan ja heihin kohdistetaan tiukempia rajavalvontatoimenpiteitä. Naiset taas ovat alttiina seksuaaliselle väkivallalle ja muille sukupuoleen kohdistuville rikoksille kotimaassaan ja sieltä paetessaan. Uuden kotimaan kansallinen politiikka vaikuttaa perheiden mahdollisuuteen pysyä yhdessä. Valtiot rajoittavat pakolaisten tai tiettyjen ihmisryhmien sisäänottoa maahan ja voivat rajoittaa perheenyhdistämiä. (Gangamma & Shipman 2017, 210–211.)

3.3 Intersektionaalisuuden kritiikki

Intersektionaalisuuden käsitettä on kritisoitu runsaasti. Intersektionaalisuudella tarkoitetaan geometriassa janojen yhtymäkohtia ja maantieteessä sitä käytetään merkitsemään risteystä. Sanan matemaattiset mielleyhtymät on nähty ongelmallisina. Joidenkin mielestä sanaa käytetään virheellisesti huomioimatta termiä historiallistavaa rodun akselia. Intersektionaalisuus voi kuitenkin olla hyödyllinen metodologinen väline, jonka avulla voi päästä käsiksi moninasiin eroihin. Intersektionaalisuus voi toimia työkaluna, jonka avulla ymmärtää erojen suhteita. Kritiikin ytimenä lienee mahdollinen erojen asetuminen hierarkkisesti siten, että jotkut ovat toisia merkittävämpiä. Lisäksi erojen materialisoituminen intersektionaalisena on paikantunut, tilanteinen prosessi, jolloin kaikki erot eivät voi mahtua kaikkiin intersektionaaliin pohdintoihin. Kyse on aina enemmän tai vähemmän valikoivasta prosessista, jossa väkisin laiminlyödään joitakin eroja. (Valovirta 2010, 94–95.)

Lisäksi intersektionaalisuutta on kritisoitu siitä, että siinä piilee riski, että esimerkiksi maahanmuuttajanaiset stereotypisoidaan uhreiksi ilman toimijuutta. Kuka lopulta päättää, mikä on väärin naisia kohtaan? (Bassel 2010, 158.) Intersektionaalista tutkimusta tehdessä on tärkeää muistaa, että syntyperältään suomalaiset tiedon subjektit eivät itseoikeutetusti ole sukupuoli- ja muiden erojen läpäisemien kokemusten asiantuntijoita. Feministisen eron politiikka kritisoi valkoisen feminismin universalisoivaa, eurosentristä luonnetta. Tämän mukaan kolonisointi jatkuu tieteessä ja muussa ajattelussa, mikäli feminismi toimii samuuden logiikan mukaan; kaikki naiset eivät ole valkoisia, keskiluokkaisia ja heteroseksuaaleja, eivätkä istu liberaalifeminismin ihanteisiin. Kritiikin kohteena

ovat olleet myös länsimaisten feministien tutkimukset kolmannen maailman naisista. Globaaleja kysymyksiä kysyvä ja ongelmia ratkova feminismi voi pahimmillaan olla diskursiivista kolonisaatiota. Feministisen eron politiikan mukaan nainen kokee globaalissa maailmassa moninkertaista sortoa niin rodun, uskonnon, yhteiskuntaluokan, seksuaalisuuden kuin sukupuolensa mukaan. Nämä sarron muodot ovat toisiinsa niveltyneitä ja samanaikaisia. (Valovirta 2010, 96–99.)

Intersektionaalisuudessa piilee vaara, että yrittäessään nostaa esille naisten kokemia moninaisia eroja eri puolilla maailmaa se ei onnistu tavoittamaan naisten moninaisia kokemuksia, vaan ennemminkin pyrkii universalisoimaan niitä länsimaisten, valkoisten, keskiluokkaisten ja heteroseksuaalisten naisten näkökulmasta. Intersektionaalisuus on usein mikrotason tarkastelua pyrkiessään tarkastelemaan yksilön moninaisia identiteettejä. Niinpä intersektionaalisuutta on kritisoitu myös siitä, että tarkastellessaan sarron ja alistuksen kasaantumista erojen leikkauspisteissä se ei kiinnitä huomiota sarron rakenteellisiin syihin vaan sorrettujen ryhmien ja yksilöiden ominaisuuksiin. Intersektionaalisuus on kohdannut kritiikkiä myös siksi, että se ei ole metodi, eikä lähestymistavalla ole selkeää metodologiaa. (Bastia 2014, 240–245). Tässä tutkielmassa olen valinnut intersektionaalisuuden lisäksi tutkielmaani toisenkin lähestymistavan, diskurssianalyysin. Nämä lähestymistavat tukevat toisiaan ja ovat molemmat hyödyllisiä identiteettiä ja identiteettipuhetta tutkittaessa.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaista intersektionaalisia identiteettejä kuvaavaa puhetta kuusi Suomeen pakolaisena tullutta afganistanilaistaustaista naista ovat tuottaneet heitä haastateltaessa. Olen erityisen kiinnostunut siitä, löytyykö naisten haastatteluista samankaltaisia leikkauspisteitä, jotka voisivat auttaa ymmärtämään näiden naisten kokemuksia siitä, millaista on paeta omasta maastaan ja elää pakolaistaustaisena maahanmuuttajana Suomessa.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia intersektionaalisia identiteettejä ja kertomuksia itsestään naiset tuottavat haastattelutilanteissa?
2. Millaisia Rahelen haastattelusta nousevat intersektionaaliset identiteetit ja kertomus hänestä itsestään on verrattuna muiden naisten kertomuksiin?

Tutkimukseni tarkoituksena on siis tarkastella pakolaisena Suomeen tulleiden afgaani-naisten identiteettejä ja niiden rakentumista yleisemmällä tasolla sekä tarkastella näitä löydettyjä identiteettejä yhden naisen haastattelussa tarkemmin. Nämä kaksi empirialukua tukevat toisiaan ja toimivat samalla toistensa vastinpareina ja keskustelukumppaneina. Olen päätenyt tutkimuksessani tällaiseen ratkaisuun, koska Rahelen kertomus elämästään poikkeaa niin monin tavoin muiden naisten kertomuksista. Lisäksi Rahelen litteroitu haastattelu on paljon pidempi, kuin muiden naisten haastattelut.

4.2 Diskurssianalyysi

Käytän tutkielmassani intersektionaalisuuden lisäksi *diskurssianalyysia* sekä viitekehyyksenä että menetelmänä. Kuten intersektionaalisuus, diskurssianalyysikaan ei ole selkeärajainen tutkimusmenetelmä, vaan ennemminkin väljä teoreettinen viitekehys, joka sallii erilaisia tarkastelun painopisteitä ja menetelmällisiä sovelluksia. Tämän viitekehyyksen teoreettisena lähtökohtana ovat seuraavat viisi olettamusta. Tutkimusongelma- ja

asetelma vaikuttavat siihen, miten merkittävässä roolissa kukin näistä tekijöistä yksittäisessä tutkimuksessa on. (Jokinen & Juhila & Suoninen 2016, 25–26)

1. Kielen käyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta.
2. On olemassa useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia merkityssystemejä.
3. Merkityksellinen toiminta on kontekstisidonnaista.
4. Toimijat kiinnittyvät merkityssystemeihin.
5. Kielen käytöllä on seurauksia.

Diskurssintutkija olettaa yleensä, että sanoilla ja ilmauksilla ei ole yhtä ainoaa pysyvää merkitystä vaan että merkitykset voivat muuttua ja kieltä voi käyttää useammassa merkityksessä eri tilanteissa. Merkitykset syntyvät lopulta neuvottelemalla kussakin käyttötilanteessa uudelleen. Tämä merkitysten neuvottelu sekä siihen liittyvät jännitteet ja käytänteet, säännöt, ehdot ja seuraukset ovat sitä ydinaluetta, joka diskurssintutkijaa kielenkäytössä kiinnostaa. Tämä diskurssintutkimuksen lähtökohta liittyy laajempaan teoreettiseen viitekehykseen, *sosiaaliseen konstruktivismiin*. Sosiaalinen konstruktivismi on yleisnimi tutkimussuunnille, joissa tarkastellaan sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten rakentumista. Sosiaalisen konstruktivismiin ja diskurssintutkimuksen keskeinen ajatus on, että todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa kieli ja muut semioottiset merkkijärjestelmät ovat tärkeässä roolissa. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 11–12.)

Merkityksiä tuotetaan eli maailmaa merkityksellistetään eri tavoin eri tilanteissa, sillä kieli on diskurssintutkimuksen näkökulmasta katsoen notkea ja joustava resurssi, jota voi käyttää eri tavoin eri tilanteissa ja eri aikoina. Diskurssintutkimuksen tehtävänä on tarkastella sitä, miten erilaisia todellisuuksia ja tapahtumia merkityksellistetään, millä ehdoilla niitä voidaan merkityksellistää ja millaisia seurauksia tällä toiminnalla on. Kiinnostuksen kohteena ei ole se, mikä versioista on ”totuudenmukaisin”, vaan erilaisten versioiden painoarvo: millaiset merkitykset ovat vallalla, marginaalissa tai puuttuvia ja miksi. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13.) Tässä tutkielmassa nostan esille naisten kertomuksissa vallalla olevia identiteettejä.

Diskurssintutkija on kiinnostunut kielen käytöstä käytäntönä, joka ei ainoastaan kuvaa maailmaa vaan merkityksellistää ja samalla järjestää ja rakentaa, uusintaa ja muuntaa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. Käyttäessämme kieltä me konstruimme eli

merkityksellistämme ne kohteet, joista puhumme tai kirjoitamme. Kaikella sanotulla paitsi kuvataan jotain, myös tehdään jotain. Ajatus konstruktivisista merkityssystemeistä sisältää loogisesti ei-heijastavuuden idean, jonka mukaan kieltä tai kielen käyttöä ei oleteta todellisuuden kuvaksi. Sen ei ajatella heijastavan yksiselitteisellä tavalla niin sanottua ulkoista todellisuutta, eikä myöskään sisäistä, psyykkistä todellisuutta. Niinpä diskurssianalyyssissa ei keskitytä siihen, mitä mahdollisesti on kielen käytön tai muun merkityksellisen toiminnan tuolla puolella. Tämä ei kuitenkaan tarkoita kaksijakoista ajattelutapaa, jossa kielen käyttö erotetaan muusta todellisuudesta, vaan kielen käyttö ja muu todellisuus nähdään erottamattomasti yhteen kietoutuneina. Näemme sekä aineelliset että käsitteelliset asiat erilaisten merkityssystemien avulla. (Jokinen & Juhila & Suoninen 2016, 26–28.)

Diskurssianalyyssissa puhutaan merkityssystemien kirjosta. Tämän idean mukaan sosiaalinen todellisuus hahmottuu moninaisena useiden rinnakkaisten tai keskenään kilpaillevien systeemien kenttänä, jotka merkityksellistävät maailmaa, sen prosesseja ja suhteita eri tavoin. Esimerkiksi yksittäinen ihminen on mahdollista merkityksellistää yhtä aikaa äidiksi, naiseksi, aikuiseksi, puolisoiksi, vanhemmaksi, muslimiksi, pakolaiseksi, maahanmuuttajaksi, suomalaiseksi, afganistanilaiseksi, hiljaiseksi, seuralliseksi, musiikaliseksi ja niin edelleen. Erilaisia merkityssystemejä on toisinaan kutsuttu diskurssiksi ja toisinaan tulkintarepertuaareiksi. Nämä käsitteet ovat keskenään läheisiä sukulaisia ja tarkoittavat verrattain eheitä säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemejä, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta. Diskurssit ja repertuaarit ovat tutkijan tulkintatyön tuloksia, eivät analyysin raakamateriaalia. Merkityssystemien analyysissa on kyse perustellusta tulkinnasta, joka pohjautuu tutkijan ja aineiston väliseen vuoropuheluun. (Jokinen & Juhila & Suoninen 2016, 32–36.) Ajatus merkityssystemien kirjosta tekee diskurssianalyyssista hyödyllisen parin intersektionaalisuudelle identiteettejä tutkittaessa.

Kielen käyttöä ei tule tulkita poluiksi kognitiivisiin, pään sisäisiin prosesseihin. Minän olemuksen erittelemisen sijaan kiinnostus kohdistuu minän rakentamisen ja rakentumisen prosesseihin. Minän merkitysten nähdään rakentuvan sosiaalisissa käytännöissä, määrättyissä konteksteissa. Tätä ajatusta tukee nykyisen identiteettitutkimuksen käsitys ihmisen moninaisista, jatkuvassa muutoksessa olevista identiteeteistä. Näin ollen sama fyysinen toimija voi liikkua hyvin monenlaisissa toiminnallisissa positioissa ja yhden,

yhtenäisen minän sijasta kullekin yksilölle voi siis rakentua monta, eri konteksteissa realisoituvaa minää. Kun huomio kiinnitetään minän rakentumisen prosesseihin, pyritään eroon sellaisesta staattisuudesta, joka liittyy toiminnan luonnehtimiseen persoonallisuuden, roolien tai tyyppien käsitteillä. Ihmisen erilaiset minät voidaan nähdä verrattain kiinteiden roolien sijasta joustavasti vaihtelevina roolipositioina, jotka voidaan herättää henkiin esimerkiksi niihin viittaamalla. Diskurssianalyyssissa ei olla kiinnostuneita siitä, mikä ihmisen tuottamista minuuksista edustaa aidoimmin tutkittavan minää, vaan versoiden moninaisuus otetaan tutkimuskohteeksi sellaisenaan. (Jokinen & Juhila & Suoninen 2016, 43–44.) Tässäkään tutkielmassa en yritä etsiä sitä, mikä on näiden naisten todellinen minä tai identiteetti, vaan olen kiinnostunut siitä, minkälaisen kertomuksen itsestään he ovat tuoneet esille tehdyissä haastatteluissa. Olen tietoinen siitä, että josain muussa kontekstissa kertomus itsestä olisi hyvin todennäköisesti ollut ainakin osittain erilainen. Yksittäisen haastattelun perusteella lienee mahdotonta päästä käsiksi siihen, kuka ihminen aidoimmillaan on.

Identiteetti on diskurssianalyyssissa väljä yläkäsite, joka voidaan määritellä tarkoittamaan niitä oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia, joita toimija olettaa itselleen ja toisille toimijoille ja joita muut toimijat olettavat hänelle. Identiteetit muodostuvat omanlaisikseen kussakin diskurssissa. Esimerkiksi juokseva ihminen voi eri konteksteissa ja diskursseissa määrittyä kilpaurheilijaksi, lenkkeilijäksi tai karkuriksi. (Jokinen & Juhila & Suoninen 2016, 45.) Ihminen voi luontevasti tukeutua puheessaan useisiin kulttuuriin merkityssysteemeihin ja rakentaa niiden avulla itselleen monia erilaisia identiteettejä (Suoninen 2016b, 140).

Subjektiposition käsite sopii erityisesti niihin tilanteisiin, joissa analysoidaan toiminnan rajoituksia, sitä millä tavoin ihmisille mahdolliset positiot voivat lukkiutua erilaisissa arkielämän tilanteissa. Itsensä rakentamisella on omat kulttuuriset rajansa – kaikki positiot eivät ole yhtä mahdollisia. *Diskurssin käyttäjän* käsite tuo samasta asiasta esiin toiminnallisemman puolen. Siinä on kyse ihmisten tavoista määrittää itse itseään ja puhua kokemuksistaan, milloin minkäkinlaisilla, keskenään ristiriitaisillakin tavoilla. Ihmiset voivat, toiminnan rajoitteista huolimatta, hyödyntää erilaisia diskursseja ilman, että olisivat yhden position vankilassa. Erilaiset identiteetit nähdään tällöin käyttäjänsä muunneltavina resursseina. Sama ihminen saattaa tuottaa itsensä esimerkiksi työlleen täysin omistautuneeksi, sitä vain rahasta tekeväksi tai vapaa-aikaorientoituneeksi. *Subjektiposition*

käsitettä käytettäessä on tärkeää muistaa, että positiot eivät ole valmiita, ennalta ole-massa olevia paikkoja, joihin yksilöt asettuvat, vaan positiot tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä. Diskurssin käyttäjästä puhuttaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, ettei kyse ole diskurssien käyttämisestä kommunikaation apuvälineinä niiden ulko- tai yläpuolelta käsin. Ihmiset ovat aina merkityssystemien sisällä, osallisena. (Jokinen & Juhila & Suoninen 2016, 45–46.)

Diskurssianalyysia tekevä tutkija ei voi lyödä ennakolta lukkoon tulkintojaan. Aineistovetoisessa analyysissa voi käydä niin, että moninaisuuden lähtökohdakseen ottava tutkimus tuottaakin tuloksenaan jotain aivan muuta. (Jokinen & Juhila 2016, 76.) Aineistolähtöistä diskurssianalyysia voidaan kutsua myös tulkitsevaksi diskurssianalyysiksi. Tämä tutkielma ei ole puhtaasti aineistolähtöinen, sillä tulkitsen haastatteluista löytämiäni diskursseja intersektionaalisuuden viitekehyksessä. Toisaalta olen valinnut intersektionaalisuuden tarkastelun viitekehyyksi vasta tutustuttuani aineistoon huolellisesti – viitekehys on siis valittu aineistoon sopivaksi eikä toisin päin. Diskursseja etsiesäni, nimetessäni ja luokitellessani olen pyrkinyt aineistolähtöisyyteen. En ole etukäteen päättänyt, millaisia diskursseja haastatteluista etsin, vaan intersektionaalisen tarkastelun kohteena ovat ne diskurssit, jotka ovat nousseet aineistosta itsestään. Ennakko-oletuksistaan on kuitenkin ehkä mahdotonta päästä kokonaan eroon, ja niinpä maahanmuuttajanaisten haastatteluaineistosta odottaa löytävänsä esimerkiksi maahanmuuttajidentiteettidiskursseja, ja olisi varsin yllättävää, jos niitä ei ollenkaan aktivoituisi. Käytännössä aineistolähtöisyyden vaatimuksesta joudutaankin aina joustamaan, sillä tutkijalla on aina jonkinlaista tietoa ja ymmärrystä tutkimastaan aiheesta ja hänen on välttämätöntä reflektoida tätä esiyymmärrystä. (Siltaoja & Vehkaperä 2011, 228.)

Diskurssien sisäisten subjektipositioiden rakentumisella voi myös olla ideologisia seurauksia. Voidaan puhua ideologisista minuuksista, jotka pysyvät yllä palvellessaan joitakin yhteiskunnan kannalta tärkeitä funktioita ja saattavat rakentua alistuksen varaan. Periaatteessa erilaiset subjektipositiot voivat olla sekä tuottamassa oikeuksia että riistämässä niitä. Kaksijakoisuus tulee esiin esimerkiksi tavassa, jolla erilaiset identiteetit jäsentävät ihmisen toimintaa. Ihminen saattaa niiden kautta rakentaa itsensä häkkiin suljetuksi, oman kontrollinsa ulottumattomiin. Toisaalta niillä voi olla myös vapauttavaa potentiaalia, tai sitten ne ovat jotain tältä väliltä. (Jokinen & Juhila 2016, 97–98.)

4.3 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni koostuu kuuden afganistanilaistaustaisen Suomessa haastatteluhetkellä asuvan naisen haastatteluista. En ole tehnyt haastatteluja itse, enkä ole ollut haastattelutilanteissa mukana, vaan minulla on käytössä Niloufar Kalvakhin ja Nabeela Hasanin pro gradu -tutkielmaansa *Settlement Process of Afghan Immigrant Women Based on Cultural Perspective in Finland (2014)* varten tekemien haastattelujen englanninkieliset litterointikäännökset, jotka ovat Kalvakhin ja Hasanin tekemiä. Haastattelut on tehty alun perin farsin kielellä. Kalvakhin ja Hasan olivat tutkielmassaan kiinnostuneita Suomeen Afganistanista tulleiden naisten kohtaamista haasteista, naisten käyttämistä selviytymiskeinoista sekä naisten kokemuksista suomalaisista sosiaalipalveluista.

Tutkielmaansa varten Kalvaxhi ja Hasan haastattelivat kuutta Suomessa asuvaa afganistanilaistaustaista naista, joihin heidän iranilaiset tuttavansa tutustuttivat heidät. Haastattelujen aiheet ja kysymykset keskittyivät maahanmuuttoon ja sopeutumisen haasteisiin sekä siihen, miten naiset reagoivat näihin haasteisiin ja miten he niistä selviytyivät. Haastatteluissa pureuduttiin moniin näkökulmiin, kuten arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja kulttuurisiin tapoihin, jotka auttoivat naisia selviämään Suomessa kohtaamistaan haasteista. Haastateltaville annettiin mahdollisuus pohtia myös sitä, mitä yhteiskunnalta vaaditaan, jotta sinne kotoutuminen sujuisi paremmin. Haastattelut olivat syvähaastatteluja, joissa käytettiin ennalta valmisteltuja avoimia kysymyksiä (23 kpl), joihin eri haastateltavat antoivat erilaisia vastauksia, osa lyhyitä ja osa pitkiä. Kysymykset koskivat naisten ikää, koulutustasoa, perhesuhteita, maastamuuton syitä, heidän ajatuksiaan ja asenteitaan sosiaalipalveluita ja sosiaalityöntekijöitä kohtaan sekä tyytyväisyyttä saatuihin sosiaalipalveluihin. Haastattelut kestivät tunnista kahteen, ja jokainen haastateltava tavattiin kerran. (Kalvaxhi & Hasan 2014, 51–55.)

Koska haastattelut on käännetty jo kertaalleen farsista englanniksi, en ole tätä tutkielmaa varten kääntänyt niitä enää toiseen kertaan suomeksi. Tutkielmassa käytetyt aineistositaatit ovat englanniksi ja ne ovat työssäni sellaisena, kuin ne ovat litteroidussa aineistossa. En ole korjannut aineistossa olevia kielioppi-, välimerkki-, lyönti- ynnä muita virheitä, vaan aineistositaatit ovat tutkielmassani täsmälleen siinä muodossa, kuin ne ovat litteraatiokäännöksissä. Kääntäessä teksti väistämättä muuttuu, koska kääntäjä

joutuu aina tekemään kompromisseja käännöksen tarkkuuden ja tekstin luettavuuden välillä. Tämän vuoksi on perusteltua olla kääntämättä jo kertaalleen käännettyjä ja muuttuneita haastatteluja suomeksi.

Haastattelut eivät siis suoranaisesti koskeneet identiteettejä ja identiteetin rakentamista. Tämä ei vähennä niiden arvoa identiteettien tutkimisen kannalta, sillä identiteetin rakentamista tapahtuu jatkuvasti silloin, kun ihmisellä on mahdollisuus puhua tai kirjoittaa itsestään – jopa silloin, kun itsestä kertominen ei ole varsinaisena tarkoituksena. Kertomisen konteksti, eli aika, paikka, aikaisemmat elämäntapahtumat ja kokemukset ovat mukana vaikuttamassa siihen, millaiseksi kertomus itsestä juuri sillä kertaa muodostuu. (Kulmala 2006, 231.) Mikäli naisia olisi nimenomaan pyydetty kertomaan omista identiteeteistään, olisi kertomuksista muodostunut varmastikin erilaisia kuin näissä haastatteluissa.

Kalvakhi ja Hasan valitsivat haastateltavansa niin kutsutulla lumipallo-otannalla. He kertovat soittaneensa useille potentiaalisille haastateltaville ja pyytäneensä näitä haastateltaviksi ja/tai suosittelemaan muita mahdollisia haastateltavia. Puhelun aikana he kertoivat ehdokkaille tutkimuksen tarkoituksen, haastateltavien valintakriteerit, haastatteluun suostumisen mahdolliset riskit ja hyödyt sekä haastatteluihin liittyvät luottamuksellisuuden sekä vapaaehtoisuuden periaatteet. Haastateltavien tuli olla 30–75 vuotiaita Suomessa vähintään vuoden ajan asuneita afganistanilaisnaisia. Haastateltavat eivät ole tunnistettavissa haastatteluissa ja heille on annettu nimet, jotka eivät ole heidän oikeita nimiään. (Kalvakhi & Hasan 2014, 55–56.) Tässä tutkielmassa käytän naisista Kalvakhin ja Hasanin heille antamia nimiä.

Tutkielmaa varten saamani haastatteluaineisto on ainutlaatuinen ja sensitiivinen. Kun maahanmuuttajia tutkitaan Suomessa, ovat haastattelijat yleensä suomalaisia ja haastattelut tehdään joko tulkin välityksellä tai kielellä, joka ei ole haastateltavan äidinkieli, kuten suomeksi tai englanniksi. Nämä haastattelut on tehty haastateltavien äidinkielellä ja haastattelijana on ollut toinen musliminainen. Naiset kertovat haastatteluissa elämästään ja kokemuksistaan varsin rikkaasti. Mikäli minä, valkoinen, kristitty suomalaisnainen olisin haastatellut naisia, olisi haastatteluista väkisinkin tullut erilaisia. Jos haastateltava ja haastattelijat ovat eläneet eri kulttuurien piirissä, heidän kokemusmaailmansa on erilainen ja he yleensä tulkitsevat ympäröivää todellisuutta eri tavoin. Tämä

heikentää heidän mahdollisuuksiaan ymmärtää toisiaan. Haastattelijan ja haastateltavien identifioituminen samaan ryhmään, esimerkiksi musliminaisiksi, ja samankaltaiset elämäkokemukset voivat mahdollistaa molemminpuolista ymmärrystä ja luottamuksellisen suhteen haastattelijan ja haastateltavan välillä. Tällöin myös tutkimuskohteen näkökulmasta tärkeiden kysymysten esittäminen on helpompaa. (Rastas 2005, 80;87.) Kalvakhi ja Hasan kuvaavat tutkielmassaan, kuinka tärkeää haastateltavien luottamuksen saavuttamiseksi oli se, että heillä oli suositukset haastateltujen naisten omista verkostoista (Kalvakhi & Hasan 2014, 52–53.) Minulle tällaisen suosituksen saaminen olisi ollut varmasti paljon vaikeampaa, jopa mahdotonta.

Jokainen kuudesta haastattelusta on paennut kotimaastaan sotaa. Neljä heistä on tullut Suomeen kiintiöpakolaisina, yksi turvapaikanhakijana ja yksi miehensä kutsumana, ilmeisesti perheenyhdistämisprosessin päätteeksi. Kaikkien naisten ikä ei selviä litteroinneista, mutta ne, jotka kertoivat ikänsä, ilmoittivat iäkseen 45-60 vuotta. Jokaisella naisista on useampia lapsia. Naisten koulutustasot ovat erilaisia ja heidän joukossaan on sekä avioliitossa eläviä, leskiä että eronneita. Neljä oli haastatteluhetkellä ilmeisesti työttömänä¹. Jokainen haastateltu asui haastatteluhetkellä pääkaupunkiseudulla.

Litteroitujen haastattelujen pituus vaihteli suuresti lyhimmän haastattelun ollessa kuuden sivun ja pisimmän 25 sivun mittainen. Niinpä eri haastattelujen painoarvo tässä tutkimuksessa on väkisinkin erilainen. Fatiman haastattelulla on pituutta vain kuusi sivua, kun muut haastattelut ovat vähintään 15 sivun mittaisia. Lisäksi yhdessä haastattelussa paikalle saapuu myös haastateltavan ystävä, joka osallistuu haastatteluun. En ole ottanut ystävän kommentteja mukaan tutkimukseni aineistoon mukaan, sillä häntä ei ole varsinaisesti haastateltu, eikä hän ole tutkimukseni kohteeni. Seuraavaksi esittelen lyhyesti kuusi naista, joita Hasan ja Kalvakhi ovat haastatelleet.

Zinat on eronnut neljän lapsen äiti. Haastatteluhetkellä kaksi hänen lapsistaan asuu Suomessa, yksi odottaa vastausta turvapaikkahakemukseensa Itävallassa ja yksi asuu Iranissa. Zinat kertoo paenneensa sotaa ja Talibaneja Afganistanista Iraniin. Iranista hän

¹ Kalvakhin ja Hasanin (2014, 56) mukaan Zinatilla on työpaikka. Zinatin haastattelu ei kuitenkaan vahvista tätä tietoa. Zinatin työtilanteesta ei keskustella haastattelussa. Oletan Zinatin olevan mahdollisesti työtön, koska hän kertoo, että hänellä on monia ongelmia, joiden vuoksi hän ei pysty elämään tavallista elämää tai juuri poistua kotoaan. Zinatin iäksi on merkitty Kalvakhin ja Hasanin tutkielmassa 45 vuotta, mutta tätäkään tietoa ei löydy haastattelusta.

lähti Eurooppaan, koska hänen oli vaikea saada töitä, eivätkä hänen lapsensa päässeet kouluun. Kun Zinatin mies ilmoitti ottaneensa Zinatista avioeron, Zinat päätti lähteä Suomessa asuvan poikansa kannustamana Eurooppaan. Poika yritti saada Zinatin ja tämän nuorimman tyttären Suomeen perheenyhdistämisen kautta, mutta tämä ei onnistunut. Niinpä Zinat ja nuorin tytär lähtivät salakuljettajien mukana Eurooppaan ja pitkien, vaarallisten vaiheiden jälkeen he pääsivät lopulta Kreikan kautta Suomeen. Suomessa Zinat on asunut kuusi vuotta, joista ensimmäiset viisi vuotta hän odotti vastausta turvapaikkahakemukseensa. Zinat asuu nuorimman tyttärensä kanssa. Hän kertoo, että hänellä on Iranissa sulhanen, joka toivoisi hänen tulevan Iraniin, jotta he voisivat mennä naimisiin, jolloin miehen mahdollisuus saada oleskelulupa Suomeen voisi olla parempi. Zinat kertoo olevansa yksinäinen ja masentunut. Zinat on haastatteluhetkellä työttömänä ja kertoo, ettei ole oppinut suomen kieltä kunnolla masennuksensa vuoksi.

60-vuotias *Tahmine* kertoo lähteneensä Afganistanista Iraniin sisällissodan ja Talibanien vuoksi. Hän asui puolisonsa ja kolmen lapsensa Iranissa kahdeksan vuotta, kunnes tuli kiintiöpakolaisena Suomeen kahdeksan vuotta sitten. Suomessa Tahmine sai vielä yhden lapsen. Tahmine kertoo, että Iranissa elämä oli hyvää, hän työskenteli siellä englanninopettajana sekä koulussa että yksityisopettajana kotonaan. Iranista Eurooppaan Tahmine halusi lähteä, jotta hänen lapsillaan olisi paremmat mahdollisuudet koulutukseen. Tahmine on opiskellut englantia Kabulin yliopistossa, minkä vuoksi hän pärjäsi Suomessa aluksi hyvin englannin kielellä. Tahminen aviomies oli sairas perheen tullessa Suomeen ja Tahminen aika kului pitkälti miehen asioita hoitaessa. Hän kertoo kuitenkin oppineensa suomea hyvin ja pärjänneensä töissäänkin suomen kielellä. Tahmine kertoo työskentelevänsä koulussa oppilaiden kanssa. Tahmine ja hänen puolisonsa ovat haastatteluhetkellä asumuserossa.

45-vuotias *Maryam* kertoo perheensä paenneen Afganistanista sotaa Iraniin. Maryam kertoo, että Afganistan oli hyvin vaarallinen paikka asua, naiset eivät voineet käydä töissä tai edes poistua kodeistaan. Perhe asui Iranissa 14 vuoden ajan, kunnes pääsi pakolaiskiintiössä Suomeen seitsemän vuotta sitten. Maryamin puoliso hylkäsi Maryamin ja heidän kolme poikaansa Iranissa ja Maryamista tuli yksinhuoltaja. Iranissa Maryam työskenteli sukkiempeelijana ja hänen lapsensa olivat välillä töissä ja välillä koulussa, koska afganistanilaislasten ei aina sallittu käydä koulua. Maryam on opiskellut suomen kieltä ja ollut töissä suurkeittiössä, mutta on haastatteluhetkellä työttömänä. Maryam

kertoo opiskelleensa nuorena journalismia yliopistossa puolen vuoden ajan, kunnes hänen miehensä kielsi häntä jatkamasta opintoja.

45-vuotias *Rahele* kertoo puolisonsa olleen mukana Afganistanin politiikassa ja perhe joutui pakenemaan Afganistanista sodan vuoksi. Rahele työskenteli Afganistanissa lastentarhanopettajana. Hän kertoo perheen eläneen yltäkylläistä elämää hienossa valtion omistamassa talossa, kunnes sota alkoi. Perhe pakeni ensin Tadžikistaniin ja palasi sieltä Afganistaniin, jossa nuorin perheen neljästä lapsesta syntyi. Lapsen ollessa reilun kuu-kauden ikäinen perhe joutui piiloutumaan neljäksikymmeneksi päiväksi kellariin, koska aluetta pommitettiin jatkuvasti. Pommituksen tauottua perhe pakeni jälleen Afganistanista, ja asuivat muun muassa Pakistanissa ja Azerbaidžanissa jonkin aikaa, minkä jälkeen he muuttivat Venäjälle. Venäjällä perhe asui vuosia, lapset kävivät siellä koulua ja Rahele työskenteli vaatesuunnittelijana, mutta Rahele kertoo tilanteen olleen vaikea, koska poliisi ahdisteli perhettä jatkuvasti. Rahelen mies pakeni salakuljettajien avulla Suomeen, josta sai oleskeluluvan, ja lopulta Rahele ja lapset pääsivät perheenyhdistämisen kautta Suomeen kymmenen vuotta sitten. Rahelen mies on jatkanut poliittista toimintaa koko ajan ja Rahele kertoo joutuneensa huolehtimaan lapsista käytännössä yksin. Rahele on työskennellyt Suomessa päiväkodissa ja siivoojana, mutta on haastatteluhetkellä työttömänä. Rahele kertoo paljon pojastaan, joka on joutunut Suomessa vaikeuksiin. Rahelen mukaan huoli pojasta on pilannut hänen elämänsä, vaikka poika onkin sittemmin parantanut tapansa.

Fatima on noin 60-vuotias leski, jolla on seitsemän lasta. Fatiman aviomies kuoli auto-onnettomuudessa Iranissa, jonne perhe pakeni sotaa ja Talibaneja Afganistanista. Fatima kertoo, että Talibanit jahtasivat hänen miestään ja väittivät, että mies ei ole kunnon muslimi. Fatima ja lapset ovat tulleet Suomeen kiintiöpakolaisina miehen kuoleman jälkeen. Fatima kertoo, että elämä puolison kuoleman jälkeen oli Iranissa vaikeaa, eikä hän kyennyt elättämään lapsiaan kunnolla, vaikka työskenteli tehtaassa, minkä vuoksi hän halusi Eurooppaan. Fatima kertoo, että ymmärtää suomen kieltä riittävän hyvin selvitäkseen arkisista asioista, mutta ei osaa puhua suomea. Haastatteluhetkellä Fatima on asunut Suomessa seitsemän vuotta.

Razie on 46-vuotias viiden lapsen äiti. Hän on paennut sotaa Afganistanista Iraniin 18-vuotiaana. Iranissa Razie meni naimisiin ja sai lapsia. Razie asui perheineen Iranissa 19

vuotta, mutta halusi lähteä sieltä, koska hänen mukaansa afganistanilaisten elämä Iranissa on vaikeaa. Iranissa Razie työskenteli ompelijana. Hän kertoo, että hänen lapsensa eivät saaneet käydä koulua Iranissa, mutta heidän naapurinsa kävi antamassa lapsille kotiopetusta. Razie tuli Suomeen kiintiöpakoisena neljän lapsensa kanssa kahdeksan vuotta sitten. Yksi Razien lapsista asuu Saksassa. Razien puoliso oli vankilassa Afganistanissa Razien ja lasten tullessa Suomeen. Vapauduttuaan mies muutti Pakistaniin, jonne Razie matkustaa tapaamaan häntä vuosittain. Razie on työskennellyt Suomessa asuesaan ompelijana ja toimistotöissä. Razie ei puhu suomea sujuvasti, mutta pystyy asioimaan suomeksi.

4.4 Tutkimuksen etiikka

Kalvakhi ja Hasan ovat antaneet luvan litteroidun haastatteluaineistonsa tutkimuskäyttöön (sähköpostiviesti Niloufar Kalvakhilta Tarja Orjasniemelle 6.3.2018). Koska Kalvakhi ja Hasan ovat antaneet luvan haastatteluaineiston myöhempään tutkimuskäyttöön, oletan, että he ovat kysyneet ja saaneet haastattelemiltaan naisilta luvan haastattelulitterointien säilyttämiseen ja jatkokäyttöön. Koska en ole itse tehnyt haastatteluja, en erittele tässä tarkemmin haastattelujen keräämiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä vaan keskityn siihen, millaisia asioita on huomioitava valmista haastatteluaineistoa käytettäessä. Kalvakhi ja Hasan kertovat, että naisilla on ollut mahdollisuus koko tutkimuksen ajan vetäytyä tutkimuksesta. Tässä tutkielmassa naisilla ei ole sellaista mahdollisuutta, koska minä en tiedä, keitä nämä naiset ovat, enkä voi ottaa heihin yhteyttä tutkimuslupaa kysyäkseni. En voi myöskään informoida naisia tekemästäni tutkimuksesta. Koska naisilla ei ole mahdollisuutta kieltäytyä, minun on toimittava tutkijana hyvin vastuullisesti, kunnioittavasti ja sensitiivisesti. Kaiken ihmisiin liittyvän tutkimuksen on oltava sellaista, jossa osallistujia kohdellaan kunnioittavasti eikä heille tuoteta tutkimuksella vahinkoa. (Oliver 2010, 22.)

Kalvakhi ja Hasan ovat anonymisoineet naiset haastattelulitteraatioihin. Haastatteluaineistossa ei ole naisten suoria tunnistetietoja, eli heidän nimeään, yhteystietojaan ja syntymäaikaansa. Haastatteluaineistossa on kuitenkin epäsuoria tunnistetietoja, kuten naisten asuinpaikkakunta, työpaikka tai työtehtävä, sukupuoli ja koulutustausta. Näistä olen päättänyt anonymisoimaan naisten aikaisemmat asuinpaikkakunnat

aineistonäytteistä, koska afganistanilaistaustaisia naisia on Suomessa vain noin 2600 ja olen näin halunnut vähentää naisten tunnistamisen riskiä. Lisäksi olen jättänyt aineistonäytteistä pois naisten kertomia tulkkien, sosiaalityöntekijöiden ja ystävien nimiä, koska näiden kautta naiset voisivat olla tunnistettavissa. Toisaalta afganistanilaistaustaisten naisten lukumäärä on sen verran suuri, että pidän naisten anonyymiyden kannalta turvallisena kertoa esimerkiksi heidän ikänsä, lastensa lukumäärän ja sen, mitä he ovat opiskelleet ja minkälaisia töitä tehneet. Lisäksi olen kertonut, että naiset asuivat haastatteluhetkellä pääkaupunkiseudulla. Tätä tietoa olen pitänyt tutkielman lukijan kannalta oleellisena, koska alueellisten erojen vuoksi maahanmuuttajien kokemukset elämästä Suomessa voivat olla erilaisia asuinpaikasta riippuen. On eri asia asua pienessä, syrjäisessä kunnassa, kuin Helsingissä.

Diskurssianalyttista tutkimusta tehdessään tutkijan tulee muistaa, että tutkiessaan sitä, miten teksteissä tuotetaan ja ylläpidetään sosiaalista todellisuutta, tutkija osallistuu itsekin todellisuuden rakentamiseen. Diskurssianalyysia onkin kritisoitu siitä, tutkimusten ainoa anti on usein tuoda aktivoituvat diskurssit näkyviksi ja samalla uusintaa niitä uuden tekstin muodossa. Tutkijan tulee erityisen huolellisesti varmistaa, että hän antaa aineistossa oleville asioille ja ilmentymille ensisijaisen roolin omien esioletustensa ja liian vahvan selektiivisyyden sijaan. (Siltaoja & Vehkaperä 2011, 228–229.) Törmäsin omiin esioletuksiini monessa kohtaa tutkimusta, mistä kerron tarkemmin seuraavassa, tutkimuksen kulkua käsittelevässä alaluvussa. Kun tutkitaan sellaisia ryhmiä, joihin ei itse kuulu, on oltava tarkka tutkimuksen etiikasta ja tutkimuksen teon motiiveista. Nämä seikat on huomioitava vieläkin erityisemmin silloin, kun tutkija itse voi lukeutua etuoikeutettujen ryhmään, ja tutkittavat kuuluvat tavalla tai toisella alistettuun, syrjäytettyyn ryhmään. (Kulmala 2006, 78.) Minä olen valkoisena, länsimaisena, kristittyinä ja koulutettuna naisena hyvin etuoikeutetussa asemassa näihin naisiin nähden.

Olen tutkielmaani varten lukenut jonkin verran islamia ja muslimimaiden kulttuuria käsittelevää kirjallisuutta. Lisäksi minulla on jonkin verran taustatietoa siitä, mitä Afganistanin lähihistoriassa on tapahtunut, millaisia piirteitä Afganistanin kulttuuriin liittyy ja millaista naisten aseman kehittyminen on ollut maassa viime vuosikymmeninä. Tämä on tarpeellista, jotta voisin paremmin ymmärtää naisten kertomaa ja sijoittaa heidän kertomansa historialliseen kontekstiin. Toisaalta on tiedostettava, että vaikka opiskelisin kuinka paljon islamiin ja Lähi-idän kulttuuriin liittyviä asioita sekä Afganistanin historiaa,

tarkastelen asioita aina omasta näkökulmastani: valkoisena, länsimaisena perheenäitinä, sosiaalityön opiskelijana ja teologina. Tutkimuksen tekijä on kulttuurinen toimija aivan kuten kuka tahansa muukin, mitä kautta hänellä on käytettävissään tietyt tulkin- taresurssit, eikä kukaan voi toimia ilman positioita. Niinpä minun on oltava erityisen va- rovainen tehdessäni tulkintoja naisten asioille antamista merkityksistä. (Juhila, 1999: 201–202; Oliver 2010, 92–96; Rastas 2005, 86.) Vieraskielisten aineistojen analyysissa kohteena olevan kulttuurin ja yhteiskunnan sekä historian tuntemus on olennaista sekä havaintojen tekemisessä ja niiden tulkinnessa, koska muuten tutkija ajautuu helposti lu- kemaan aineistoa oman kulttuurinsa lähtökohdista. Tällöin tutkija ei välttämättä osaa erottaa sitä, mitkä havainnot ovat olennaisia, sillä kaikki omaan kulttuuriin nähden eri- lainen ei välttämättä ole tutkimuksen kannalta kovinkaan tärkeää. (Pietilä 2010, 419– 420.) Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole kuitenkaan nostaa esille kulttuurieroja, jotka eivät nouse haastatteluista itsestään. Naiset itse vertailevat haastatteluissa jonkin verran omaa kulttuuriaan suomalaiseen kulttuuriin, mutta minun tarkoitukseni ei ole analysoida sitä, ovatko naisten tekemät vertailut osuvia vai eivät.

Diskurssianalyysia tehtäessä on tärkeää muistaa tutkimuksen vuorovaikutuksellisuus: tässä tutkielmassa puhuvat sekä haastatellut naiset, muut tutkijat ja minä. Analysoides- sani haastatteluja kuuntelen aineistoni naisten ääniä ja keskustelen niiden kanssa. Olen dialogissa myös muiden tutkijoiden kanssa käyttäessäni heidän tutkimuksiaan tehdes- säni omaa tutkielmaani. (Juhila 1999, 201.)

Haastatteluihin perehtyessäni ja tätä tutkielmaan kirjoittaessani minulla tuli välillä sel- lainen olo, että ikään kuin tirkistelen naisten elämää. Naiset itse eivät tietoisia siitä, että heidän antamiaan haastatteluja käytetään tällaista tutkimusta varten. Analyysia tehdes- säni olen pohtinut sitä, mitähän mieltä naiset olisivat, jos tietäisivät, että tutkin heidän tuottamaansa identiteetteihin liittyvää puhetta. Olisivatko he samaa mieltä tulkinnois- tani vai ajattelisivatko he, että olen takertunut epäolennaisuuksiin tai ymmärtänyt hei- dät väärin? Pyrkimyksenäni on ollut läpi tutkimuksen kohdella naisia sensitiivisesti ja kunnioittavasti ja nostaa esiin heidän kokemuksiaan ja niitä asioita, jotka ovat keskeisiä heidän identiteettiensä rakentamisessa. Analyysia tehdessäni olen palannut useampaan otteeseen tarkastelemaan tulkintojani ja pohtimaan sitä, että onhan tulkinnoilleni poh- jaa haastatteluissa. Naisten kokemaa epäoikeudenmukaisuutta ja sortoa esimerkiksi naisten kohtaaman rasmin muodossa analysoidessani olen pyrkinyt siihen, että

epäoikeudenmukaisuuden kokemuksen määritelmät tulevat naisten omasta puheesta eivätkä ole minun määritelmiäni siitä, mikä on sortoa ja väärin.

4.5 Tutkimusprosessin kulku

Sekä intersektionaalisuudessa että diskurssianalyyseissa korostetaan sitä, että analyysin vaiheiden tarkka raportointi on tarpeen (Siltaoja & Vehkaperä 2011, 299). Tässä alaluvussa kerron haastattelujen analyysin eri vaiheista. Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset ovat hioutuneet tutkimusprosessin edetessä ja muuttuneet melkoisesti siitä, millaisista kysymyksistä aluksi lähdin liikkeelle. Tämä on tyypillistä aineistolähtöisille tutkimuksille, kun aineistosta nouseekin jotain sellaista, mitä ei etukäteen tiennyt sieltä löytävänsä.

Alun perin tarkoitukseni oli etsiä ja ryhmitellä naisten haastattelutilanteissa tuottamia identiteettejä ja tarkastella niissä esiintyviä eroja ja yhtäläisyyksiä. Tutkimuksen edetessä sain kuitenkin huomata, että erilaisten identiteettien ja identiteettipuheen pelkkä tunnistaminen ja erittely ei palvele tutkimukseni tarkoitusta, eikä myöskään ole identiteetin tarkastelutapana hedelmällinen. Erilaisten identiteettien erottaminen toisistaan ei kerro siitä, miten naiset kuvaavat identiteettejään: toisiinsa kietoutuneina, risteävinä ja leikkaavina, erottamattomina. Alun perin erotin toisistaan esimerkiksi äitiyteen ja uskontoon liittyvän identiteettipuheen, samaten uskontoon, kulttuuriin ja etnisyyteen liittyvän kerronnan. Kaikki nämä identiteetit ovat kuitenkin erottamattomassa yhteydessä toisiinsa: siihen, millaisia äitejä naiset kokevat olevansa, liittyy erottamattomana osana heidän uskontonsa, kulttuurinsa, näkemyksensä työstä ja koulutuksesta, oman yhteiskunnallisen osallistumisensa mahdollisuuksista ja niin edelleen. Luvussa viisi näitä identiteettejä käsitellään kuitenkin omissa alaluvuissaan, koska jonkinlainen jaottelu oli välttämätöntä tekstin luettavuuden vuoksi. Pelkkä intersektionaalisia identiteettejä käsittelevä luku olisi liian pitkä ja lukijalle sekava, ja toisaalta jonkinlainen jaottelu ja kategorisointi on aiheen jäsentämisen ja ymmärtämisen kannalta tarpeen.

Luvun viisi otsikointi on siis eräänlainen kompromissi, jossa olen pyrkinyt huomioimaan intersektionaalisten identiteettien moninaisuuden, toisiinsa kietoutuneisuuden ja erojen leikkaamisen. Alun perin työssäni oli useampi identiteettejä käsittelevä alaluku, jotka

olin nimennyt haastatteluista löytämieni ja nimeämieni diskurssien mukaan seuraavasti: 1) äiti, 2) muslimi, 3) pakolainen ja maahanmuuttaja 4) sopeutuja ja selviytyjä 5) masentunut ja yksinäinen. Lisäksi olin alun perin ajatellut nivoa identiteettejä yhteen ja käsitellä niiden ristiriitaisuutta erillisessä alaluvussa. Intersektionaalisuus antoi kuitenkin lunnalle silmälasit, joiden kautta keskiöön eivät nouse niinkään identiteettien ristiriidat vaan ennemminkin se, millaisen kertomuksen itsestään ja identiteeteistään naiset haastatteluissa tuottavat kertoessaan itsestään ja elämästään.

Rahelen haastattelu nousi alusta saakka esiin muista haastatteluista eroavana kertomuksena yhden naisen elämästä ja kokemuksista. Tämä johtuu monesta asiasta. Rahelen haastattelu on selvästi pisin, litteroitua tekstiä on 25 sivua. Seuraavaksi pisin haastattelu on 18 sivun mittainen. Rahelen elämä poliittisesti merkittävän miehen puolisona oli kotimaassa hyvin toisenlaista kuin muiden haastateltujen naisten. Rahelen matka Afganistanista Suomeen on ollut hyvin erilainen kuin muiden naisten. Lisäksi, vaikka kaikki naiset kertovat jollain tavalla Suomessa kohtaamistaan vaikeuksista, Rahelen kertomus poikansa edesottamuksista ja siitä, millaisia seurauksia sillä on ollut Rahelen elämään, minäkäsitykseen ja ihmissuhteisiin, on aineistossa poikkeuksellinen. Niinpä halusin paneutua Rahelen haastatteluun syvällisesti ja verrata siellä olevaa identiteettipuhetta muista haastatteluista nousevaan. Niinpä Rahelen haastattelu painottuu tutkimuksessa eri tavalla verrattuna muihin haastatteluihin. Rahelen haastattelu on aineistona myös ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastatessani. Hänen haastattelunsa on siis tutkimuksen kohteena sekä yhdessä muiden haastattelujen kanssa että erikseen.

5 Intersektionaaliset identiteetit

5.1 Äiti

Jokainen kuudesta haastatellusta on useamman lapsen äiti. Teemana äitiys kulkee mukana läpi koko haastattelujen niin kotimaasta lähdön syistä kuin elämästä Suomessa puhuttaessa. Ihmisen kertoessa itsestään ja kuvatessaan elämäänsä vanhemmuus tai lapsettomuus ovat usein läsnä eräänä itseä määrittävänä asiana. Lapset ja äitiys ovat vahvasti mukana naisten identiteettien rakentumisessa. (Kulmala 2006, 64). Naiset puhuvat lapsistaan rakkaudella ja ylpeydellä, osa myös häpeissään ja huolissaan. He kertovat myös siitä, millaisia äitejä he omasta mielestään ovat ja miten lapsia heidän mielestään tulisi hoitaa ja kasvattaa. Siinä, miten naiset kokevat onnistuneensa äiteinä ja kasvattajina, on eroa naisten välillä.

Jokainen haastatelluista kertoo lähteneensä Afganistanista lastensa turvallisuuden ja tulevaisuuden vuoksi. Monet naisista elivät perheineen Iranissa kotimaastaan pakenemisen jälkeen, mutta myös Iranista lähdön syyksi nämä naiset kertovat sen, että lasten tulevaisuudennäkymät eivät olleet Iranissa kovin valoisat. Naiset puhuvat siitä, kuinka Iranissa afganistanilaiset ovat toisen luokan ihmisiä, joiden työntekomahdollisuudet ovat rajalliset ja joiden lapset eivät välttämättä saa käydä koulua. Naiset ovat toivoneet, että heidän lapsensa saavat kasvaa maassa, jossa on turvallista ja rauhallista, ja jossa lasten on mahdollista kouluttautua ja saada töitä. Lisäksi lasten elättäminen Iranissa oli naisille välillä vaikeaa, koska töitä oli vaikea saada, eivätkä palkat olleet hyviä. Moni naisista oli Iranissa oleskelun aikana perheen ainoa elättäjä.

Well it is mostly about my children. When I was in Iran after one year we moved to another house and all my neighbors thought that my children was born in Iran and despite we were just living in Iran for one year but my neighbors thought that we have been in Iran for a long time. My oldest child was the best student in school so I just wanted my children to improved more for example if we were in Afghanistan my children had to work, in Iran the situation was better they didn't need to work but still they couldn't improve as much as they are improving now in their education and everything and when I was working in Iran my salary wasn't so much but at least I could help the Afghan children and on the other hand I didn't want to just stay at home and I liked my job. So I thought if we go back to Afghanistan, we can't have a good life and my children had to work so they couldn't study well and go to school perfectly. I always thought about this. –TAHMINE

Naiset kuvaavat äitiyden merkitystä elämässään kertomalla, kuinka äitinä oleminen on heidän elämänsä tärkein prioriteetti. Äitiys näyttäytyy kertomuksissa omistautuvana ja uhrautuvana äitiytenä muutenkin, kuin kotimaasta lähdön ja Suomeen tulemisen syistä puhuttaessa. Naiset paheksuvat äitejä, jotka keskittyvät lastensa sijaan esimerkiksi omaan ulkonäköönsä tai harrastuksiinsa. Tällainen puhe ei kerro ainoastaan siitä, millaisina naiset näkevät oman äitiytensä vaan myös siitä, millaisia äitien pitäisi heidän mielestään olla. Diskurssianalyysin näkökulmasta tämän voi nähdä liittyvän sosiaalisiin käytäntöihin ja laajempiin äitiysdiskursseihin, joita naiset uusintavat, ylläpitävät ja muokkaavat. (Suoninen 2016a, 72–73.)

But I always tried to ignore my own needs and give everything to my children there are many women here who mostly think about themselves they mostly think about their fun the way they dress, but I am not like that I always give priority to my children because I bring them to this world and I have their responsibility. –RAZIE

Tässä kohtaa äitiys leikkaa ainakin naisten uskonnollisen ja kulttuurisen identiteetin kanssa. Naiset perustavat monet näkemyksensä siitä, millaisia kasvattajia ja vanhempia naisten kuuluisi olla ja miten lasten tulisi käyttäytyä sille, mitä heidän uskonnollinen ja kulttuurinen perintönsä asiasta määrää. Islamin kasvatuseriaatteiden pohjana on käsitys miehen ja naisen rooleista, ja lapsia kasvatetaan selkeiden roolimallien mukaan: tyttöjen tulee kasvaa hoivaaviksi, empaattisiksi ja passiivisiksi, poikien taas vahvoiksi johtajiksi, jotka kykenevät hallitsemaan tunteensa ja jakamaan käskyjä (Hallenberg 2016, 26.) Naiset pitävät huonona sitä, miten paljon vapautta lapset ja nuoret saavat Suomessa, eivätkä hyväksy sitä, että nuoret, etenkin tytöt, muuttavat kotoa pois ennen kuin menevät naimisiin. Zinat kertoo aikovansa viedä tyttärensä Iraniin tai Afganistaniin tämän ollessa 16–17 -vuotias, jotta tytär voi mennä siellä kihloihin ja naida myöhemmin kihlatunsa saavutettuaan täysi-ikäisyyden. Äiti pitää tätä naiselle parempana vaihtoehtona, kuin suomalaista seurustelukulttuuria ja siihen liittyvää vapautta. Osa naisista kertoo myös, että vapauteen liittyvien kulttuuristen erojen vuoksi heistä on hyvä, että heidän lapsensa eivät juurikaan vietä aikaa suomalaisten lasten ja nuorten kanssa.

I decided that when she grow older like 16 or 17 I will take her to Iran or Afghanistan so that she can got engaged to someone there and when she reached to legal age she will get married to her fiancé and in this way I don't need to be worried anymore. I believe when girls are so young they have to get married it is much more better because the first person that they will be is their husband and that is much more better. –ZINAT

Naiset eivät kuitenkaan ole täysin yksimielisiä siitä, että nuorison vapaus Suomessa olisi liiallista. Tahmine pitää suuremman vapauden sallimista lapsille ja nuorille hyvänä asiana ja perustelee näkemystään sillä, että liiallinen rajoittaminen johtaa vain näiden rajojen rikkomiseen jopa tuhoisalla ja väkivaltaisella tavalla. Hän muistelee sitä, että ennen islamistista vallankumousta Iranin ja Afganistanin suuret kaupungit olivat hyvin eurooppalaisia verrattuna maaseutuun, ja kaupungeissa naiset ja miehet saattoivat olla kanssakäymisessä keskenään vapaammin. Hän on sitä mieltä, että asiat ovat vallankumouksen jälkeen menneet huonompaan suuntaan.

Finnish people are more comfortable what I mean is that, there are a lot of differences for example here about men and women communication or about the way they dressed or any behavior that is coming from them can be considered as normal and it is totally fine with them, but for us some of these communications or behaviors or the way we dress can be impossible for example if two people are even engaged in Afghanistan they still have their own problems or even in Iran I mean in most cases they are not able to see each other or to be in touch whenever and wherever they want until they get married I think these are some huge differences and I think Finnish people and Finnish culture has more freedom in the way that they dressed because they are more open minded. But in our culture the more we try to stop something or some behavior or some issue and prevent it from happening, the more disasters and corruptions will happen after that because of this prevention for example, girls have been raped, there are a lot of fear, boys are becoming wilder, but here in Finland is not like that because they are seeing everything and they are experiencing everything for instance boys can see whatever it is in a girl and they just don't want to try so hard to know if the girl take out her scarf or her dress what is under that. –TAHMINE

Äidin vastuu siitä, millaisia aikuisia hänen lapsistaan kasvaa, korostuu naisten haastattelussa. Naiset kertovat lasten toiminnan olevan seurausta siitä, mitä heidän vanhempansa ovat heille opettaneet ja mihin lapsia on kasvatettu.

I believe in any way that you raise your children, they will act on the same way when they grow up. If the behavior of my child is bad it is my fault because I turn her that way because a child character will be shaped since she or he is very little and they grow up based on the time that they were little and when they grow up you cannot force them to do anything anymore. –RAZIE

Valtaosa naisista kokee onnistuneensa hyvin vanhempana ja kasvattajana. Naiset kertovat lastensa pärjäävän hyvin koulussa ja viettävänsä mieluusti aikaa perheen parissa, jolloin suomalaiseseen kasvatuskulttuuriin liitetty vapaus ei aiheuta suurta huolta. Rahele kertoo haastattelussaan, että yksi hänen lapsistaan joutui Suomessa alaikäisenä huonoille teille, eikä Rahele ole toipunut sen aiheuttamasta traumasta, vaikka poika on jo

kasvanut aikuiseksi ja parantanut tapansa. Rahele kokee epäonnistuneensa kasvatustehtävässään, mikä vaikuttaa voimakkaasti hänen käsitykseensä siitä, millainen ihminen ja äiti hän on. Rahele kertoo pojan tekojen pilanneen hänen elämänsä.

Finally I reached to a point that my life was ruined. My relationship with my husband went wrong. My son went to places that no mother wish it for her children I was in a situation that I was at home and have no idea of what is going on. Some people came to my house and they were secret agents and wanted to search my son's room and this was so hard for a mother like me and I have so different situation with other women. I was a mother and a father for my children. I took them to school, I talked to their teachers, I took them to music school after they finished school so that they can learn a music that can give peace to heart... Well I am a mother and I just don't feel calm after all. I mostly try to avoid people, but thanks god that his situation changed on time thanks god that he didn't kill any person or worst thanks god that he didn't become a criminal. Now he got better. But when I was in that situation if my son just respected me would be better, because I couldn't stand anymore pain and suffer, I spent my whole youth in stress and fear I spent 23 years just being worry for my children. –RAHELE

Naisten haastatteluja uudestaan ja uudestaan lukiessani aloin nähdä, että äitiys ja lapset ovat kaikkien näiden naisten elämän keskiössä. Äitinä oleminen ja äitiydessä onnistuminen on suuri määrittelevä tekijä jokaisen naisen elämässä. Jokainen heistä on tehnyt lastensa vuoksi lukuisia uhrauksia ja ottanut riskejä, jotta lapset voisivat saada paremman elämän. Kokemus äitiydessä epäonnistumisesta koetteli naisten myönteistä käsitystä itsestään enemmän kuin mikään muu, minkä erityisesti Rahelen haastattelu osoittaa.

5.2 Muslimi

Uskonto on usein osa etnistä identiteettiä ja sillä on merkitystä sekä henkilökohtaisena vakaumuksena että ryhmäkokemuksena. Uskonto voi tarjota etnisen ryhmän jäsenille yhteenkuuluvuuden tunnetta ja tasoittaa etnisen ryhmän sisällä olevaa ihmisten eriarvoisuutta. Toisaalta se voi myös antaa mahdollisuuden irtaantua tiiviistä etnisestä ryhmästä antamalla yksilölle tai osalle ryhmää kokemuksen maailmankaikkeudesta, joka tarjoaa turvaa siinä missä etninen yhteenkuuluvuuskin. (Hautaniemi 2001, 25.) Olen otiskoinut tämän alaluvun sanalla ”muslimi”. Muslimin identiteettiin tiivistyy naisten kulttuurinen, etninen ja uskonnollinen identiteetti, sillä nämä identiteetit eivät ole naisten kertomuksissa erotettavissa toisistaan. Kun he puhuvat kulttuuristaan ja siihen liittyvistä tavoista, uskonto on erottamattomana osana mukana. Tällainen näkemys kulttuurista ja

uskonnosta erottamattomasti yhteen nivoutuneina on länsimaiselle suomalaiselle ajattelutavalle vieras. Suomessa uskonto tyypillisesti erotetaan omaksi kulttuuriseksi lohkokseen tai saarekkeekseen, vaikka kristinuskon merkitys kulttuurille ja niille arvoille, joita pidämme tärkeinä, onkin sekä historiallisesti että nykyhetkellä suuri riippumatta siitä, olemmeko uskonnollisia vai emme. Naisten ajattelutapa siitä, mitä tarkoittaa muslimina eläminen, tiivistyy hyvin seuraavassa:

Well in idea in my idea if someone doesn't have religion, he or she doesn't know god and this is not possible, someone who doesn't have a religion is no one and it is like that person is no person on earth and he or she doesn't exist because you need to be dependent to a religion so that you can know yourself and to know who you are. – RAHELE

Rahelen näkemyksessä uskonnosta näkyy myös se, miten tärkeä osa identiteettiä uskonto naisille on. Rahelen mukaan henkilö, jolla ei ole uskontoa ja joka ei tunne jumalaa, ei ole kukaan, ei ole olemassa, eikä tiedä kuka on. Uskonnon tärkeys identiteetin rakentamisessa on näkyvissä jokaisessa haastattelussa. Kaikki naiset kertovat olevansa muslimia ja pitävänsä uskoa ja uskonnollisia tapoja ja periaatteita tärkeinä. Naisten kertomuksissa on kuitenkin eroa siinä, mitä uskonnollisia periaatteita he noudattavat ja pitävät oikeina. Naiset tulkitsevat eri tavoin esimerkiksi islamiin liittyviä naisten pukeutumisääntöjä. Osa naisista käyttää hiukset peittävää päällinaa ja osa ei. Musliminaisten pukeutumiseen vaikuttavat opillisten näkemysten lisäksi esimerkiksi paikalliset traditiot ja käytännöllisyys. Tavallista on myös se, että huivia ei käytetä päivittäisessä elämässä, mutta pää peitetään esimerkiksi rukouksen tai moskeijassa käynnin ajaksi. Siihen nähden, että esimerkiksi Saksassa vuonna 2010 tehdyn tutkimuksen mukaan 69,5% 16-vuotiaista ja sitä vanhemmista musliminaisista ei käytä huivia koskaan, on mielenkiintoista, että länsimaisten ihmisten mielikuviin musliminaisesta liittyvät usein musta, peittävä kaapu ja huntu. (Konttori 2018, 247;251.) Koraani kehottaa sekä miehiä että naisia pukeutumaan säädyllisesti, mutta muslimeilla ei ole yhtenäistä käsitystä siitä, mitä tämä tarkoittaa (Hallenberg 2016, 63.)

I like my religion but in the way that I want it! –TAHMINE

Muutaman haastatellun uskonnollisuuteen liittyä erittäin vahva usko kohtaloon tai johdatukseen. He kertovat sekä itsensä että läheistensä kokemista vaikeuksista, joissa näkevät jumalan johdattaneen ja pelastaneen heidät tai heidän läheisensä. Kuvatessaan

näitä tilanteita naiset eivät puhu itsestään aktiivisina toimijoina, vaan näkevät selviytymisensä hengenvaarallisistakin tilanteista jumalallisena väliintulona. Zinat, joka on naisista ainoana tullut Eurooppaan ihmissalakuljettajien mukana, kuvaa useista matkan vaarallisista vaiheista selviämistä ihmeenä.

There were some people who know how to swim so they start swimming and help other people with rope and pull them out of water into one island which were near there it was like we were in the middle of nowhere. Anytime that I remember that day I think that just a miracle saved us. –ZINAT

Myös uskonnolliset rituaalit ja juhlapyhien vietot ovat naisille tärkeitä ja he ikävöivät näitä. Osa kertoo osallistuneensa myös Suomessa uskonnollisiin tilaisuuksiin ja toimintaan. Naiset kertovat ikävöivänsä uskonnollista yhteisöään, uskonnollisesti tärkeitä paikkoja, kokoontumisia ja rituaaleja kotimaassaan sekä Iranissa. Naisten diasporiset ja transnationaaliset identiteetit (esim. Forsander 2001) tulevat ilmi heidän kertoessaan kotimaansa uskonnollisista paikoista, juhlista ja yhteisöstä. Vaikka Afganistaniin tai Iraniin ei voi enää koskaan palata, hengellinen koti on edelleen ainakin osittain siellä.

I missed them a lot too and even my children miss them too especially for Moharam because didn't see my children in Iran in Moharam for 10 days because they were all the time mourning in mosques. Of course there is this Iranian, Afghan mosque in Helsinki and we went there in Moharam and Ramezan and do our prayers but it is not the same as in Iran or Afghanistan. –MARYAM

Äitiyttä käsittelevässä luvussa käsittelin jo jonkin verran sitä, miten uskonnollinen ja kulttuurinen identiteetti leikkaavat ja risteävät äitiyden kanssa ja nivoutuvat siihen. Naiset näkevät keskeisenä tehtävänä kasvattaa lapsensa niin, että heistä tulee hyviä ja kunnollisia aikuisia. Tähän kasvatustehtävään liittyy naisten puheissa uskonnollisten perinteiden ja oppien siirtäminen seuraaville sukupolville. Yksikään naisista ei hyväksy ajatusta siitä, että heidän lapsensa hylkäisivät islamin, osa tuntuu pitävän tällaista ajatusta suorastaan absurdina.

I am sure my children never ever will be deviant from their religion and from their culture because they know it is their duty and responsibility to follow their family's religion and they are not going to turn their back on it. Because this is our culture, and our tradition and we are continuing it in here also. And I swear that my children will never want to change it or choose something else because they believe in that and I cannot accept anything else from my children because I raised them to be like this. –FATIMA

Toisaalta osassa haastatteluita korostui kuitenkin myös lasten vapaus valita itse se, haluavatko he seurata vanhempiensa ja sukunsa uskonnollisia perinteitä. Naiset kertovat kuitenkin toivovansa, että heidän lapsensa eivät hylkäisi islamia. Haastattelijan kysyessä Rahelelta, toivooko tämä lastensa seuraavan äitinsä esimerkkiä uskonnollisissa ja kulttuurisissa asioissa Rahele vastaa näin:

Yes I do, but they are free too. If you see my older daughter she dress so nice you know like todays girls but she dress fine. I mean she dress beautiful and attractive. They are in a free environment and I won't tell them you can't go here and there and every time that I call them or they call me they told me where they are, who they are with and when they come back home. –RAHELE

Musliminaiset stereotypisoidaan usein länsimaisessa mediassa hunnutetuiksi, alistuviksi ja sorretuiksi ottamatta huomioon musliminaisten moninaisuutta. Tällainen kuva musliminaisista ei myöskään huomioi yhteiskunnallisten instituutioiden sekä historiallisten, sosiaalisten, poliittisten ja uskonnollisten tekijöiden vaikutusta niihin konteksteihin, joissa musliminaiset elävät. (Barkdull et. al. 2011, 140.) Seuraavassa haastattelunäytteessä tulee myös esille vastapuhe, jota naiset tuottavat haastatteluissa islamista puhessaan. Naiset eivät hyväksy islamin rinnastamista terroristijärjestö Talibanin, vaan muistuttavat, että islam on vapauden ja rauhan uskonto. Naiset ovat joutuneet pakenemaan talibanien hirmutekoja kotimaastaan, joten on helppo ymmärtää, miksi he eivät halua, että heidän uskonsa samaistetaan järjestön toimintaan.

I am a Muslim and I want my children to be Muslim and my children obey me. I always tell them that you have to go and search and study about how good and perfect Islam is and if there are something's that makes people hate Islam it is because of some attitudes that Europe or America bring for people like Taliban who are doing the same in Afghanistan, Taliban are not Muslims because they are betraying Islam and they are showing some behavior and saying this is what Islam says, but Islam is a free religion For example I don't wear Hejab myself and Islam never says that you have to do this and wear Hejab because if someone study Islam carefully you can see how easy is it. –RAZIE

Naisten puhuessa uskonnostaan ja kulttuuristaan heidän kulttuurinen identiteettinsä nousee esille heidän verratessaan omaan kulttuuriaan suomalaiseen kulttuuriin. Suomalaiset nähdään Erilaisina Toisina (Kulmala 2006). Selkeästi eniten kulttuurieroista puhuttaessa nostetaan esiin suomalaisille lapsille ja nuorille annettava vapaus, jota olen jo käsitellyt äitiyttä käsittelevässä alaluvussa. Naiset pohtivat myös sitä, kuinka haluavat lastensa säilyttävän heidän uskontonsa ja kulttuurinsa. Naiset haluavat sekä säilyttää

omat kulttuuriset että uskonnolliset perinteensä että sopeutua uuteen kotimaahansa ja hyväksyä sen kulttuurin.

I think there are lots of differences between Finland and Afghanistan. For example in Afghanistan we have different religion, different kind of tradition like new year our traditional wedding, but I think we cannot make Finland like Afghanistan for us because we are living in Finland right now and we have to accept Finland the way it is... Well, we are Muslim, we have Ghoran, we do our prayers we do what we want but we keep our prayers and culture for ourselves and accept Finland the way it is. Because Finnish people are alright with the way we dress or what is our religion. They do their business and we do ours! Because we are refugees we should accept the situation or we have to go back to our country! And we prefer to accept the situation instead of going back to Afghanistan. –FATIMA

5.3 Maahanmuuttaja

Maahanmuuttaja on yläotsikko sille identiteettipuheelle, jota naiset tuottivat itsestään pakolaisina, maahanmuuttajina ja muualla, kuin kotimaassaan asuvina. Kyse on siis naisten kertomuksista siitä, millaista on paeta omasta maastaan, olla pakomatalla sekä muuttaa ja sopeutua uuteen maahan. Tarkastelen myös naisten diasporisia ja transnationaalisia identiteettejä tämän otsikon alla. Maahanmuuttajadiskurssi on marginalisoivaa ja toiseutta tuottavaa (Huttunen 2004). Valtaväestön näkökulmasta maahanmuuttajat näyttäytyvät Erilaisina Toisina (Kulmala 2006) ja päinvastoin.

Suurin osa naisista ei itse valinnut Suomea uudeksi asuinmaakseen. Niiden neljän kohdalla, jotka saapuivat Suomeen pakolaisleiriltä Iranista kiintiöpakolaisina, valinta tapahtui sen vuoksi, että Suomi antoi näille naisille ja heidän perheilleen tai osalle heidän perheestään oleskeluluvan ja pakolaisaseman. Zinat kertoo, että hänen poikansa yritti saada hänet perheenyhdistämisen kautta Suomeen, mutta Zinat ei saanut oleskelulupaa näin, joten hän päätti ostaa salakuljettajilta matkan Eurooppaan itselleen ja tyttärelleen. Rahele puolestaan tuli Suomeen siksi, kun hänen miehensä päätyi tänne ensin ja sai perheensä perheenyhdistämisen prosessin päätteeksi Suomeen. Rahelen mies pakeni alun perin Venäjältä salakuljettajien matkassa ja päätti jäädä Suomeen, sillä oli kuullut maasta paljon hyvää. Suurin osa naisista sanoo, että Suomeen sopeutuminen ei ole ollut lopulta kovin vaikeaa, vaikka aluksi esimerkiksi ilmaston kylmyys, vieras kieli ja se, miten vähän ihmisiä asuinkaupungissa oli, tuntuivatkin vaikeilta.

The most difficult thing for me was language it was so difficult. For me nothing else was difficult it was just language which was the most difficult thing for me. Because

we adopt with most of the issue easily and we even get used to their culture. Because there are some families here who have a lot of problem with the situation of Culture of Finland like they have problems with food, with dress and with many other things. But it wasn't difficult for us. –MARYAM

Naiset ovat myös sitä mieltä, että maahanmuuttajien ja pakolaisten tulee sopeutua uuden kotimaansa olosuhteisiin. On luovuttava tutusta ja hyväksyttävä uudet olosuhteet, jotta voi parantaa itsensä ja lastensa elämää.

Yes I think that is because of the weather and it is normal. But I always say this to everyone that if you want to gain something you have to lose something else. If you want to continue your education and leave in peace you have to know that something like that is not possible in Afghanistan. For example in here education is free but it is not like this in Afghanistan here you can study easy so you have to ignore the weather situation and you have to let go of some of your happiness. It is better if we accept the cold weather and darkness and instead we can improve in our lives. –RAZIE

Naisista viisi eli Iranissa useita vuosia ennen Suomeen lähtöä. Iranissa suurin osa sanoo kokeneensa ainakin jossain määrin huonoa kohtelua ja naiset kertovatkin, että afganistanilaiset ovat Iranissa toisen luokan ihmisiä, joiden oikeutta esimerkiksi työskentelyyn ja koulutukseen on rajoitettu. Osa naisista kertoo, että he olivat tyytyväisiä omaan elämäänsä Iranissa, koska eivät tavoitelleet enää esimerkiksi koulutusta itselleen, mutta halusivat kuitenkin lastensa vuoksi lähteä Iranista. Osa naisista kertoo edelleen ikävöivänsä Irania, sinne jääneitä rakkaita ihmisiä ja paikkoja. Tämä kertoo osaltaan naisten transnationaaleista identiteeteistä.

Osa naisista kertoo siitä, kuinka he ovat lähteneet kotimaastaan ja tulleet monien vaiheiden jälkeen lopulta Suomeen, selviytymiskertomuksena, tarinana siitä, miten he ovat oman sinnikkyytensä, neuvokkuutensa ja sopeutumiskykynsä avulla voittaneet kohtamansa vaikeudet ja elävät nyt hyvää elämää. Toiset taas kertovat kaiken sen, mitä ovat matkalla ja Suomessa kokeneet, lopulta nujertaneen heidät ja kokevat itsensä yksinäiseksi ja masentuneiksi. Alun perin nimesin nämä identiteetit sopeutujan ja selviytyjän sekä yksinäisen ja masentuneen identiteeteiksi, mutta analyysin edetessä ymmärsin, että nämä liittyvät muun muassa naisten maahanmuuttajaidentiteetteihin.

Varjonen (2013, 150–152) esittelee väitöskirjassaan aineistonsa pohjalta viisi eri maahanmuuttajaidentiteettiä: epäonnistunut maahanmuuttaja, tyytyväinen maahanmuuttaja, diasporinen maahanmuuttaja, etuoikeutettu maahanmuuttaja ja ihanteellinen maahanmuuttaja. Epäonnistuneen maahanmuuttajan identiteettiä voi pitää

eräänlaisena vajavaisuusidentiteettinä, joka tarkoittaa sellaista identiteettiä, jossa ihminen määrittyy sen perusteella, mitä hänellä ei ole tai mitä häneltä puuttuu, esimerkiksi suomen kielen taidon tai työpaikan puuttuminen. Löytämäni puhe masentuneisuudesta ja yksinäisyydestä muistuttaa läheisesti Varjosen epäonnistuneen maahanmuuttajan identiteettiä.

Selviytyjän ja sopeutujan identiteeteistä puolestaan löytyy tyytyväisen ja ihanteellisen maahanmuuttajan piirteitä. Erityisen selvästi ihanteellinen maahanmuuttaja, joka on oman onnensa seppä (Varjonen 2013, 151), oli läsnä Tahminen haastattelussa:

Even once we were sitting in a gathering of Afghan Women in Finland and one of them just told me, I cannot find a job anywhere because I wear Hejab and I think she was just wanted to make me understand that you do have a job now just because you are a free women and you don't wear Hejab and that is the only reason that you have job and I don't but the point is that here is not Afghanistan or Iran or Pakistan or other Islamic countries that women will be judge because of their appearance, you also lived here and you know these issues are not important here and it doesn't matter if a women wear Hejab or not but everything depends on a women courage and her efforts for reaching what she wants these are the only reasons that can help a women to find job or find friends and the person itself is the only one who can provide everything for herself. –TAHMINE

Jokaisen naisen kertomuksessa oli läsnä puhetta, joka muistuttaa Varjosen diasporisen maahanmuuttajan identiteettiä. Diasporinen identiteetti, joka perustuu kotimaan kaipuuseen, oli läsnä erityisesti naisten puhussa uskonnostaan, mutta myös naisten puhussa äitiydestä ja lasten kasvattamisen haasteista Suomen vapaassa ilmapiirissä. Naisten transnationaaliset identiteetit näkyivät erityisesti sosiokulttuurisena transnationalismina (Forsander 2001) heidän kertoessaan lasten kasvattamisesta muslimikulttuuriin.

Naisten haastatteluista löytyy paljon vastapuhetta, joka liittyy naisten omiin kohtaamiin, joissa he ovat kokeneet ennakkoluuloja ja rasismia suomalaisten toimesta, esimerkiksi työhön ja työttömyyteen liittyen. Naiset vastustavat näkemystä, jonka mukaan he haluaisivat vain elää kotona yhteiskunnan eläteinä. Naisten kertovat elättäneensä itseään ja perhettään tekemällä työtä kotimaassaan, Iranissa ja muualla silloin, kun se on ollut mahdollista ja haluavat työskennellä myös Suomessa.

But I think in general, I think Iranian and afghan people prefer to work here so that they can spend money from their own pocket. We don't like to stay at home and wait for social office to give us 500 euros so that we can spend it. But unfortunately, the situation in here won't let you do that. –MARYAM

Osa naisista oli joutunut kohtaamaan rasistisia asenteita työpaikallaan. Razie kertoo absurdista tilanteesta, johon oli joutunut työpaikallaan, kun hänen suomalaiset työkaverinsa olivat alkaneet syyttää ulkomaalaisia laiskoiksi yhteiskunnan eläteiksi. Razie on puolustanut tilanteessa rohkeasti näitä syytöksiä vastaan.

One day Finnish people told me at work that Finnish people work a lot and foreigners like refugees just eat and they are just consumers. I told them I am working as hard as you I never sat down at home and wait for social service money I have 4 kids and all of them are studying and in the future they can bring benefit for Finland when they find a job and I told them why do you think Finland accept refugee and immigrants? –RAZIE

Useiden tutkimusten mukaan työllisyys on keskeinen tekijä maahanmuuttajien sopeutumisessa. Työn mukana tulee monia sopeutumisen kannalta tärkeitä asioita, kuten taloudellista riippumattomuutta, sosiaalisia suhteita ja kohentunut itsetunto. Tämä toimii myös toisin päin: mitä paremmin maahanmuuttaja on kotoutunut yhteiskuntaan, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on päästä mukaan myös työelämään. Maahanmuuttajien asema työmarkkinoilla heijastaa heidän asemaansa yhteiskunnassa. Näin ollen maahanmuuttajien sopeutumisen suurimpana esteenä voidaan pitää heidän korkeaa työttömyyttään. (Jasinskaja-Lahti & Liebkind & Vesala 2002, 22.) Yksikään haastatteluhetkellä työttömänä olevista naisista ei kertonut olevansa tyytyväinen tilanteeseensa, vaan jokainen olisi halunnut elättää itsensä. Osa naisista kuitenkin kertoi tilanteensa olevan sellainen, että työnteko ole mahdollista. Zinat kertoo kokevansa elämänsä kokonaisuutena Suomessa niin vaikeaksi, että hän toivoisi mieluummin jääneensä Iraniin.

5 Years, and in this 5 years my youth is gone, I became depressed, I got a lot of diseases, and the I got the answer, but what is the good of receiving the answer when you are depressed and sick what kind of life is it. When my family called from Afghanistan and told me that they want to come here too, I just started crying and said don't come don't come just stay there, even if you just have bread for eating and you are starving just eat that bread and never come. Because it is difficult, it is horrible, just horrible. –ZINAT

Muutama haastatelluista kertoikin olevansa masentunut, minkä vuoksi he eivät ainkaan haastatteluhetkellä olleet työkykyisiä. Masennukseen johtaneita osatekijöitä on varmasti monia. Pakeneminen omasta maasta on traumaattinen kokemus, joka tekee ihmisen haavoittuvaksi ja järkyttää helposti ihmisen mielenterveyttä. Myös se, että pakolaiset joutuvat rakentamaan elämänsä uudelleen paikassa ja olosuhteissa, joita eivät ole yleensä itse valinneet, lisää mielenterveysongelmien todennäköisyyttä. Useiden

tutkimusten mukaan pakolaisilla on valtaväestöön verrattuna enemmän psykiatrisia ongelmia, mielenterveysongelmiin liittyvää työkyvyttömyyttä, masennusta, ahdistuneisuutta, traumaperäistä stressihäiriötä (PTSD) ja päihteiden sekä lääkkeiden väärinkäyttöä. Pakolaisten mielenterveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavat monet seikat, jotka liittyvät maastamuuttoa edeltäneeseen, maastamuuton tai -pakenemisen aikaiseen sekä uuteen asuinmaahan asettumisen jälkeiseen aikaan. Lähtömaassa koettu sota, epävarmuus, sorto ja väkivalta voivat vaikuttaa mielenterveyteen vielä uudessakin kotimaassa, samaten pakolaisleireillä koettu aineellinen puute, väkivalta ja hyväksikäyttö. Uudessa kotimaassa esimerkiksi epävarmuus oleskeluluvan saamisesta, sosiaalisen statuksen ja tuen menettäminen, perheestä ja suvusta eroon joutuminen, työttömyys, puutteellinen kielitaito ja ylipäänsä tutun elämäntavan menettäminen vaikuttavat mielenterveyteen. Myös kulttuurierot sekä pakolaisten usein kokema rasismi ja syrjintä vaikeuttavat kotoutumista uuteen kotimaahan. (Gangamma & Shipman 2017, 207–208.)

5.4 Leikkauspisteet: kertomus itsestä

Edellä olen tarkastellut naisten haastatteluissa tuottamaa identiteettipuhetta ja sitä, millaiset identiteetit naisten kertomuksissa leikkaavat toisiaan ja ovat nivoutuneina toisiinsa. Tällaisia identiteettejä ovat äidin, muslimin ja maahanmuuttajan identiteetit. Intersektionaalisuuden tai diskurssianalyysin tehtävänä ei ole analysoida sitä, mikä esille nousevista identiteeteistä edustaa eniten ihmisen ”todellista” minää tai mikä näistä identiteeteistä on tärkein. Tästä huolimatta minun on todettava, että naisten haastatteluissa keskeisimpänä identiteettinä nousi esille äitiys. Naiset puhuivat paljon äitiydestä ja siitä, mitä lapset ja äitinä oleminen heille merkitsevät. Usein tähän puheeseen oli nivoutuneena sekä naisten uskonnollinen, kulttuurinen ja etninen identiteetti että heidän maahanmuuttajaidentiteettinsä. Naiset kertoivat itsestään lastensa puolesta uhrautuvina ja kaikkensa tekevinä äiteinä. Äitiyden ja lasten hyvinvoinnin merkitys kulkee punaisena lankana naisten kertoessa kaikista elämänsä vaiheista Afganistanista lähdöstä haastatteluhetkeen saakka. Lapset ovat se syy, minkä vuoksi naiset kertovat paenneensa sotaa ja Talibaneja Afganistanista ja minkä vuoksi he ovat rakentaneet uutta elämää Suomessa.

Tämä oli se kertomus, jonka naiset toivat esille itsestään näissä haastatteluissa. Jossain toisessa tilanteessa, toisena aikana, toisen ihmisen haastattelemana kertomus olisi voinut olla erilainen. Osaltaan haastattelijan esittämät kysymykset vaikuttivat varmasti siihen, mitä identiteettejä naiset haastatteluissa itselleen rakensivat. Haastattelija kysyi kaikilta sitä, mitä mieltä naiset ovat siitä, että Suomessa lapsilla ja nuorilla on enemmän vapautta, kuin Afganistanissa tai Iranissa. Haastattelija oli muutenkin kiinnostunut haastateltavien lapsista, kuten siitä, miten lapset ovat pärjänneet suomalaisessa koulussa. Lisäksi haastattelija halusi tietää jokaisen naisen uskonnollisista näkemyksistä sekä siitä, harjoittavatko naiset uskontoaan Suomessa esimerkiksi rukoilemalla, käymällä moskeijassa ja osallistumalla uskonnollisiin juhliin.

Maahanmuuttajaidentiteettiin ja etniseen identiteettiin liittyy akkulturaatioprosessi, jota olen tarkastellut tämän tutkielman luvussa 2.5. Berryn luokittelusta naisten kertomuksissa näkyi sekä separaatio- että integraatioasennetta, Suen ja Suen vaiheista niissä taas näkyivät itsetutkiskelun ja bikulturalismin vaiheet. Naisten kertomukset tukevat Berryn ja Liebkindin näkemystä siitä, että samalla ihmisellä voi olla erilaisia akkulturaatioasenteita eri elämänalueilla. Yleisesti ottaen naiset tuntuivat esimerkiksi olevan sitä mieltä, että ulkomailta Suomeen muuttaneiden tulee oppia elämään suomalaisessa kulttuurissa, mutta toisaalta uskonnosta ja etenkin lastensa uskontoon liittyvistä valinnoista monet naisista esittivät hyvinkin voimakkaasti separaatioasenteeseen viittaavia mielipiteitä. Naiset nostivat esille sekä afganistanilaisessa että suomalaisessa kulttuurissa olevia hyviä puolia sekä epäkohtia. Razie pohtii sitä, millaisia ihmiset ovat sekä Suomessa että muualla seuraavasti:

Well Finnish people are different with each other like all other people. There are both good and bad between them especially young people are so nice they are more in communicate with refugees and immigrants but old people are not as flexible as young people towards immigrants and some of them don't like immigrants at all. It doesn't matter for me. –RAZIE

Jokainen naisista puhuu islamista positiivisesti ja toivoo lastensakin pysyvän islaminuskossa. Haastatteluissa on kuitenkin myös jonkin verran kriittistä pohdintaa islamista ja islamilaisesta kulttuurista. Tahmine, joka ilmaisee pitävänsä islamista, mutta sellaisena kuin se hänelle sopii, sanoo, että islam itsessään on tasa-arvon uskonto, mutta uskonnon keskeiset johtajat ja vaikuttajat pitävät islamia liikaa kiinni menneessä:

I like Islam it is a good religion but unfortunately the people who are in charge of Islam they are not doing anything and they are trying to keep Islam in 1400 years ago from where it started and they just want to keep it that way. –TAHMINE

Äitiyden ja lasten merkitys tekee ymmärrettäväksi sen, miksi huoli lapsista, olivatpa nämä sitten Suomessa tai muualla, vaikuttaa akkulturaatioon niin voimakkaasti. Identiteetti-pääluvussa esille tuomani etnisen identiteetin rakentuminen akkulturaatioprosessissa on siis vahvasti sidoksissa myös naisten äitiysidentiteetteihin. Akkulturaatio ja identiteetit kulkevat siis käsi kädessä ja integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan on vaikeaa tai jopa mahdotonta, mikäli lasten hyvinvointi aiheuttaa äidille suurta huolta.

6. Rahele

6.1 Intersektionaaliset identiteetit Rahelen haastattelussa

Rahelen haastattelussa ilmenee samoja intersektionaalisia identiteettejä kuin muidenkin naisten haastatteluissa. Eniten Rahele puhuu äitiyden kokemuksistaan, mutta samoin kuin muissa haastatteluissa, äitiysidentiteetin kanssa leikkaavat ja siihen nivoutuvat uskonnollinen, kulttuurinen ja etninen identiteetti sekä maahanmuuttajaidentiteetti. Rahelen kertomus elämästä Afganistanissa, sieltä lähtemisestä ja niistä vaiheista, joiden kautta hän perheineen lopulta päätyi Suomeen, eroaa monella tavalla muista haastatteluista. Rahele kuvaa kokemuksiaan paljon yksityiskohtaisemmin kuin muut haastatellut ja niinpä Rahelen litteroitu haastattelu onkin huomattavasti muita litterointeja pidempi. Tässä alaluvussa käsitellyt identiteetit nousevat Rahelen haastattelusta, mutta vertaan niitä myös aiemmin käsittelemiini intersektionaalsiin identiteetteihin.

Yksi suuri ero Rahelen kertomuksessa verrattuna muiden haastateltujen kertomuksiin on se, millaista yltäkylläistä ja etuoikeutettua elämää Rahele on Afganistanissa elänyt. Rahele ei kuitenkaan paljasta tätä heti haastattelun alussa, vaan sanoo, että hän ja hänen perheensä eli tavallista ja hyvää elämää.

But me and my family, we were completely a normal family like every other people. We had a four room apartment, we used state car and I was working in a kindergarten, we had a really nice and calm life in Afghanistan. –RAHELE

Hieman myöhemmin Rahele palaa elämään Afganistanissa kuvaten sitä jopa paremmaksi, kuin eurooppalaista elämää. Viimeistään tässä vaiheessa Rahelen kertomusta käy selväksi, että Rahele ja hänen perheensä ovat eläneet etuoikeutettua elämää Afganistanissa. Rahelen mies oli poliitikko, joten perhe sai asua valtion omistamassa asunnossa ajaa valtion autolla.

We had a very nice and comfortable life and we had two children our life was even better than European lives. –RAHELE

Haastattelun loppupuolella, kerrottuaan elämänsä vaiheista Afganistanista pakenemisen jälkeen ja niistä lukuisista vaikeuksista, joita Rahele on elämässään kohdannut, hän kertoo eläneensä Afganistanissa kuin prinsessa, joka ei joutunut itse huolehtimaan

talostaan, laittamaan ruokaa tai edes huolehtimaan lapsistaan. Tästä ”prinsessasta” Rahele on joutunut olosuhteiden pakosta muuttumaan ihmiseksi, joka huolehtii lastensa hyvinvoinnista yksin ja joka ei ole voinut enää ajatella itseään ja omaa hyvinvointiaan.

In my own house I was a princess. In my family if I told my parents to separate water from oil or milk from water they would do that for me because I was so valuable with my family and then I got married and I was the wife of an important person. Everyone respect me. My husband was ruling to one of the states in Afghanistan and they bow in front of me when I go somewhere although I was very young. I had chef in my house who cooked for me, I had servant, I had private driver who came and picked me up and took me back I was a minister's wife I came from that situation to the situation that I had to wash another women's' cloth so that I can live and I can survive. When I was in my house everyone waiting for me on the table to eat lunch and my food was always ready. Even they were servant who took care of my children, clean my house and this was my life which I get used to. So from that person, I made another person out of me who tried to feed her children and take care of them by herself and it was so difficult for me and I never thought about how was my life who was I what was I they all just gone.

Rahele kertoo tämän muutoksen naisesta, jonka puolesta huolehdittiin kaikesta, naiseksi, joka joutuu itse huolehtimaan kaikesta, olleen vaikea. Hän ei ole valinnut elämänsä olosuhteiden radikaalia muutosta itse ja hänessä tapahtunut muutos on ollut välttämätön reaktio elämän olosuhteiden yhtäkkiseen muutokseen. Rahele kertoo haastattelun kuluessa useampaan otteeseen myös siitä, kuinka hän on joutunut Afganistanista lähdön jälkeen olemaan yksin vastuussa lapsista, olemaan äiti ja isä lapsilleen, sillä hänen miehensä on luonut poliittista uraansa, eikä ole ehtinyt keskittyä perheeseen.

Well I can say that mostly I am here by myself mostly, because when my husband came here, he continued working in his political field with his politician friends and he never asks my son where do you go and what do you do why do you come home so late, he was so busy with his job, I was the only one who take care of my son, I even sometimes beat him, sometimes I locked him at home, and when it didn't work I will go with him where ever he wants to go, I went to football with him, I went everywhere with him but it didn't help, he didn't want me to be with him. –RAHELE

Äskeisessä katkelmassa Rahele kuvaa tilannetta, joka hänellä oli poikansa kanssa. Rahele kertoo haastattelussa, että hänen poikansa joutui pahoille teille ja hän yritti parhaansa mukaan saada poikaa parantamaan tapansa ja estää tätä tekemästä pahoja tekoja. Rahele kertoo pahoinpidelleensä poikaansa, rajoittaneensa pojan liikkumista kodin ulkopuolella, seuranneensa poikaa ja etsineensä tätä yöt läpeensä, koska halusi estää poikaa pilaamasta elämäänsä. Mikään tästä ei kuitenkaan auttanut. Lopulta poika paransi tapansa, mutta Rahele kokee elämänsä olevan lopullisesti pilalla, koska pojan joutuminen

huonoille teille painaa edelleen hänen omaatuntoaan. Rahelen haastattelussa oleva äitiyttä käsittelevä identiteettipuhe keskittyykin enimmäkseen poikaan, niihin ongelmiin, joita hänen poikansa on kohdannut ja siihen, miten nämä ongelmat ovat vaikuttaneet Raheleen. Rahele ei kerro missään vaiheessa, mitä hän tarkoittaa sillä, että hänen poikansa joutui pahoille teille. Kalvakhi ja Hasan tulkitsivat, että poika olisi käyttänyt ja ehkä myös välittänyt huumeita (haastattelijan merkintä haastattelulitteroinneissa). Tulkintaa tukee se, että joissain kohdissa Rahele puhuu poikansa rikollisesta toiminnasta.

I never expected him to do those things and now I always have to suffer this on my conscience... Well I am a mother and I just don't feel calm after all. I mostly try to avoid people, but thanks god that his situation changed on time thanks god that he didn't kill any person or worst thanks god that he didn't become a criminal. Now he got better. But when I was in that situation if my son just respected me would be better, because I couldn't stand anymore pain and suffer, I spent my whole youth in stress and fear I spent 23 years just being worry for my children. –RAHELE

Rahelen kuvauksessa kokemuksistaan pojan kanssa näkyy hyvin muissakin haastattelussa näkynyt ajatus siitä, että lapsista tulee sellaisia, kuin vanhemmat heistä kasvattavat. Siis se, millainen aikuinen lapsi on, on vanhemman vastuuta. Rahele kertoo, että hänen pojastaan on sittemmin tullut kunnollinen aikuinen, mutta silti hänen kertomaan nousee esille, että hän ei voi päästä yli siitä, mitä pojan kanssa tapahtui tämän ollessa nuorempi. Rahele vaikuttaa kokevansa epäonnistuneensa äitinä siitä huolimatta, että kuvailee tehneensä kaikkensa poikansa eteen, ja että poika lopulta palasi kaidalle tielle. Kuitenkin Rahele kertoo, että lapset ovat ainoa asia, joka pitää häntä pinnalla ja vahvistaa häntä. Rahelen suhde poikaansa on monikerroksinen ja ristiriitainen.

I have still many problems, I feel like a person who is drowning in water and trying to survive, not everyone can help me and listen to me. My children are the only things that make me alive and make me stronger. –RAHELE

Rahelella on poikansa lisäksi kolme tytärtä, joista Rahele puhuu verrattain vähän haastattelun aikana. Tyttäristään hän kertoo, että he ovat rauhallisia, mukavia ja lahjakkaita tyttöjä, jotka kuuntelevat ja kunnioittavat äitiään. Rahele pohtiikin, että kenties pojan asiat menivät pieleen siksi, että hän keskittyi niin paljon tyttäriinsä perheen saavuttua Suomeen. Toisena syynä Rahele pitää sitä, että hänen poikansa lapsuus on kulunut perheen muuttaessa paikasta toiseen. Rahele ajattelee, että älykäs ja empaattinen poika on

kokenut äitinsä kärsimykset niin voimakkaina, että on halunnut turruttaa kokemaansa tuskaa.

Well after coming to Finland I worked with my daughters so much and I think my son felt lonely and I think the problems of moving from one country to another country and changing from one language to another language affected my son and he turned like this just him. And the most harm come to my son... Well I think as you asked that what affected my children I have to say that my son grew up with all our situation when we were moving from one place to another, he laughed with me he cried with me, he received all of my emotions, he was so smart that he understood all the pains that I had and I think these circumstances affected on him so much. He didn't talk about it but it was in his heart and his mind and I think he did that things to take the pain out of his heart –RAHELE

Muiden haastateltujen tavoin Rahele kuvaa itseään uskovana muslimina ja kertoo islamin olevan hänelle tärkeää. Rahelen näkemys on, että ihminen, jolla ei ole uskontoa, ei tunne itseään eikä tiedä kuka on. Rahele kertoo, että ei ole koskaan pelännyt tunnustaa olevansa muslimi ja on puhunut siitä avoimesti jopa asuessaan Venäjällä, jossa kertoo tulleen kohdelluksi huonosti siksi, että on muslimi.

I never afraid of saying what is my religion, here is a very good and calm country, when we were living in Russia we faced with very bad behaviors about the religion that I have so that even some of my friends told me you don't have to say that you are a Muslim and when I see someone I will tell that I am a Muslim so that they will know me. – RAHELE

Rahele kertoo uskonnon harjoittamisen olevan hänelle tärkeää, hän rukoilee ja paastoa islamin ohjeiden mukaisesti. Rahele kertoo osallistuneensa asuinkaupungissaan afgaaninaisten kokoontumisiin, mutta hänen kokemuksensa näistä kokoontumisista ovat osittain negatiivisia. Hän kokee joutuneensa kantamaan yksin vastuuta kokoontumisten ruoasta ja jälkien siivoamisesta, eikä ole siksi osallistunut näihin kokoontumisiin enää.

Yes and sometimes it happens that 10–15 Women will come and each of them have 2–3 children with themselves and the children will left hungry because there is not enough food. For example I bring food and some Women says ok I will bring food next time I don't feel like cooking today and they don't do what they promise and that is why things like this will happen and the event will be ruined because children wants food and there is not enough food and they get tired and even I get bored it will be hours that you can't drink tea or even water and they don't cooperate they just eat and drink and then leave without helping for making the place clean so I have to bring food, and clean and do everything because the head of community you have to help and cooperate so finally I got tired and I haven't been there for a while... I never see any friendship, love, attention and cooperation in this community. –RAHELE

Rahelen maahanmuuttajaidentiteetti nousee haastattelusta esiin paljolti vastapuheena hänen kertoessaan kohtaamistaan rasistisista kokemuksista. Työskennellessään sosiaalitoimistossa siivoojana Rahele kertoo kohdanneensa eräältä toimiston työntekijältä törkeää kohtelua. Toimiston työntekijä oli nukkunut työpaikalla ja herännyt Rahelen tullessa töihin. Rahele kertoo, että hän ei sulata huonoa käytöstä muilta ihmisiltä ja kertoo vastanneensa sosiaalitoimiston työntekijän loukkauksiin asiallisesti mutta napakasti.

One day which was holiday, one of the offices was closed and the other central office was opened. My job started from 7 in the morning until 12 and I arrived to office at 7:15 and I opened the door, that day there was a situation that the employers had to work 24 hours a day and they stayed there at night. And when I got there and opened the door, the bell rang in front of the door because of opening the door and there was one of the employers who was a woman and when I entered there she woke up. And she treated me very bad at that moment, she was a social office employers and they have to have nice behavior but she just told me whatever she wants with bad words, it was so insulting... I just told her I am doing my job and I had to come at 7.00 and I am not guilty of course I am cleaning the ground and you are working here but each of us have our own responsibilities... so is this a sin that we foreigners are here to clean your places? –RAHELE

Vaikka pojastaan puhuessaan Rahele kuvaa elämänsä olevan pilalla, kuvaa hän itseään joissain kohdissa haastattelua vahvana ihmisenä, joka kestää monenlaisia koettelemuksia. Esimerkiksi Suomeen sopeutumista Rahele kuvaa helppona, kun haastattelija kysyy häneltä, mikä oli aluksi vaikeinta Suomessa. Rahele ei näe ongelmiansa ja masennuksensa johtuvan ainakaan suoraan hänen kokemuksistaan maahanmuuttajana vaan kuvaa ongelmien johtuvan poikansa teoista. Varjosen (2013) maahanmuuttajaidentiteetistä Rahelen kertomuksessa näkyvät yhtäällä sekä epäonnistuneen maahanmuuttajan identiteetti ja toisaalla ihanteellisen maahanmuuttajan identiteetti.

Well, because I am a strong person I can adopt myself to any situation... it wasn't weather, it wasn't the language, learning a language is a talent itself, someone who wants and who has the condition for learning can learn a language, and if someone says I don't like the language that is an excuse, I think if you want to have a better understanding from life you have to learn language and you can learn it when you are in community between people when you stay at home and watch TV you cannot learn language. So I didn't have problem with anything. –RAHELE

6.2 Rahelen identiteettien moninaisuus ja ristiriitaisuus

Moninaiset ja ristiriitaiset identiteetit nousevat erityisen vahvasti esille Rahelen haastattelussa. Rahelen haastattelussa erilaiset, keskenään hyvinkin ristiriitaiset identiteetit

nousevat esiin hänen kertoessaan elämänsä eri vaiheista. Rahele kertoo olleensa etuoikeutettu poliitikon vaimo kotimaassaan ja tästä asemasta joutuneensa pakomatalle useiden maiden halki, kunnes lopulta asettui Venäjälle ja sittemmin Suomeen. Prinsessa, jota aiemmin palvottiin ja palveltiin, on joutunut selviytymään omin neuvoin vaikeista ja vaarallisistakin tilanteista. Tässä kohden Rahelen kertomus itsestään eroaa huomattavasti siitä, millaisena muut naiset ovat kuvanneet elämäänsä Afganistanissa ja Iranissa. Yksikään toinen haastatelluista ei kuvaa samanlaista tippumista etuoikeutetusta asemasta pakolaiseksi, jonka on selvittävä kaikesta kohtaamastaan itse ja omin neuvoin.

Rahelen äitiysidentiteetti vaikuttaa määrittävän pääasiassa suhteessa hänen poikaansa ja pojalle menneisyydessä tapahtuneisiin pahoihin asioihin. Muiden naisten kertomukset lapsistaan ovat pääsääntöisesti valoisampia ja toiveikkaampia, mutta Rahele ei pääse irti menneisyydestä, vaikka puhuukin tyttäristään positiiviseen sävyyn ja ylpeänä. Rahele tuottamat uskonnolliset, etniset, kulttuuriset ja maahanmuuttajuuteen liittyvät identiteetit ovat puolestaan samankaltaisia, kuin muidenkin naisten. Rahele puhuu itsestään uskovana muslimina, joka haluaa siirtää uskonnollisia ja kulttuurisia perinteitä lapsilleen. Rahelen maahanmuuttajaidentiteetti määrittyy paljolti vastapuheen kautta. Vastapuhetta on muissakin haastatteluissa naisten kertoessa kohtaamastaan rasismista ja epäoikeudenmukaisesta kohtelusta Suomessa niin töissä kuin muuallakin.

Rahele on selvinnyt monenlaisista koettelemuksista ja kertoo joissain kohdissa haastattelua olevansa ihminen, joka sopeutuu mihin vain ja kestää mitä tahansa. Äitiydestään ja pojastaan puhuessaan Rahele ei kuitenkaan puhu itsestään selviytyjänä, vaan uupuneena, masentuneena ja nujertuneena. Rahele kertoo, että hänen elämänsä on pilalla, mutta toisaalta sanoo lapsiensa pitävän häntä pinnalla ja antavan hänelle voimaa. Rahelen haastattelu kuvastaakin hyvin esimerkiksi Hallin luvussa 2.1. käsiteltyä näkemystä siitä, että sisällämme tempoilee useita, keskenään hyvinkin ristiriitaisia identiteettejä.

Rahelen kohdalla jäin pohtimaan sitä, minkä vuoksi hän edelleenkin kokee elämänsä olevan kenties korjaamattomasti pilalla, vaikka ulkoapäin katsottuna hänen elämässään näyttäisi rankkojen vaiheiden ja kokemusten lisäksi olevan paljon hyvää ja onnistumisiaakin. Rahele esimerkiksi kertoo, että suhde tyttäriin on pysynyt koko ajan hyvänä. Lisäksi poika, joka ajautui aiemmin rikoksiin, vaikuttaa Rahelen kertoman perusteella olevan haastatteluhetkellä kunnollinen. Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei tietenkään ole yrittää päästä Rahelen pään sisään. Pohdin kuitenkin, onko niin, että Rahele on saanut

kantaakseen enemmän kuin on jaksanut kantaa, eikä siksi pysty itse toipumaan, vaikka vaikeudet ovatkin takanapäin. Osansa Rahelen psyykkisessä voinnissa tekee varmasti myös se, että Rahelen puoliso on hänen kertomansa mukaan keskittynyt koko heidän yhteiselämänsä ajan politiikkaan ja lasten kasvatus ja hoiva ovat jääneet täysin Rahelen kontrolle. Rahele ei kerro, onko hän hakenut ja saanut apua masennukseensa, mutta hänen kertomastaan syntyy käsitys, että hän kokee olevansa synkkien ajatustensa ja tunteidensa kanssa todella yksin ja yksinäinen. Sosiaalityön näkökulmasta kysymys Rahelen psyykkiseen vointiin vaikuttavista tekijöistä on tärkeä ja mielenkiitoinen, koska Rahele kertoo kokevansa, että ei ole saanut Suomessa asuessaan ongelmiinsa sellaista apua, mitä olisi toivonut. Vaikka naisten tyytyväisyys Suomessa saatuihin sosiaalipalveluihin ei ole tämän tutkimuksen aiheena, tuntuu naisten kokemusten esiin nostaminen tärkeältä, koska monet naiset kertoivat olevansa pääosin tyytyväisiä saamaansa aineelliseen apuun, mutta kokivat jääneensä yksin esimerkiksi avioliitossa tai lasten kanssa koettujen vaikeuksien kanssa.

I went there I begged them cried there and there was an Iranian woman there who did the translation there, she made a situation in central social office so that she can talk with mothers so that the problems of foreign women will be heard... she came with me to other social offices she tell them about my situation but they just listened and gave me no help. –RAHELE

7 Pohdinta

Tutkielmani tavoitteena oli tutkia Suomessa asuvien afganistanilaisnaisten intersektionaalisia identiteettejä ja sitä, millaista kertomusta naiset itsestään haastatteluissa tuottavat. Tutkimuksen taustateorioina olivat identiteettiteoriat ja intersektionalismi. Nykyisten identiteettiteorioiden mukaan ihmisellä on useita, keskenään ristiriitaisiakin, jatkuvassa muutoksessa olevia identiteettejä, joita tuotetaan diskurssissa. Intersektionaalisuuden mukaan jokainen ihminen on lukuisten erojen leikkaama ja näillä leikkauspisteillä on seurauksia ihmisen elämässä. Intersektionaalisuuden lisäksi hyödynsin diskurssianalyysia, jonka avulla etsin ja luokittelin haastatteluista löytyviä eri identiteettejä.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koski sitä, millaisia intersektionaalisia identiteettejä naisten haastatteluista löytyy ja millaista kertomusta itsestään nämä naiset haastatteluissa tuottivat. Luokittelin diskurssianalyysin avulla löytämiäni ja nimeämiäni identiteettejä niin, että ryhmittelin ne kolmeen eri identiteettiin, jotka ovat äiti, muslimi ja maahanmuuttaja. Muslimin identiteettiin kiteytyy naisten uskonnollinen, etninen ja kulttuurinen identiteetti. Päädyin käsittelemään naisten kulttuurisia, etnisiä ja uskonnollisia identiteettejä yhtenä luokkana, koska nämä kolme identiteettiä liittyvät näiden musliminaisten elämässä erottamattomasti toisiinsa. Maahanmuuttajaidentiteettiin kuuluvat maahanmuuttajuuden lisäksi naisten diasporiset ja transnationaaliset identiteetit.

Naisten kertomukset itsestään näyttäytyivät minulle ensisijaisesti kertomuksena siitä, että he ovat äitejä, jotka tekevät kaikkensa lapsensa vuoksi. Jossain vaiheessa tutkielman tekemistä nimesin naisten äitiyden ”uhrautuvaksi äitiydeksi”, mutta hylkäsin tämän nimityksen, koska uhrautuminen antaa naisten äitiydestä liian yksipuolisen kuvan. Naiset ovat todellakin tehneet paljon lastensa eteen, esimerkiksi jättäneet taakseen itselleen riittävän mukavan elämän Iranissa ja muuttaneet Suomeen, jotta lapsilla voisi olla parempi tulevaisuus. Minkäänlaista uhrimieltä naisten kertomuksissa ei kuitenkaan ole mukana, vaan he ovat tehneet sen, mitä ovat tehneet, koska lapset ovat heille tärkeintä maailmassa. Minulle ei jäänyt vaikutelmaa, että he olisivat kokeneet joutuneensa uhrautumaan.

Äitiysidentiteetin kanssa leikkasi jatkuvasti naisten etninen, kulttuurinen ja uskonnollinen identiteetti. Naiset perustelivat monia lasten kasvatukseen ja hoitoon liittyviä asioita uskonnollisilla ja kulttuurisilla tavoilla, jotka määrittivät sitä, millaisia äitejä he kertoivat olevansa ja millaisia äitien heidän mielestään pitäisi olla. Äitiyden ja muslimiuden kanssa leikkasi myös naisten maahanmuuttajaidentiteetti. Naiset puhuivat paljon siitä, millaista on kasvattaa lapsiaan vieraassa maassa, jonka kasvatuskulttuuri on erilainen erityisesti lapsille ja nuorille annettavan vapauden suhteen.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli se, millaisia intersektionaalisia identiteettejä Rahelen kertomuksesta löytyy ja miten ne, sekä Rahelen kertomus itsestään, peilautuvat muiden naisten haastattelussa tuottamiin kertomukseen. Rahelen kertomuksesta löytyi sekä eroja että yhtäläisyyksiä muiden naisten kertomuksiin verrattuna. Eniten Rahelen kertomuksessa herätti huomiota se, kuinka hän on joutunut luopumaan ylhäisestä poliitikon vaimon asemastaan ja kasvamaan ihmiseksi, joka välillä hyvinkin vaikeissa ja vaarallisissa olosuhteissa on huolehtinut yksin itsestään ja lapsistaan. Myös Rahelen äitiysidentiteetti näyttäytyi erilaisena kuin muiden naisten. Rahele vaikutti määrittävän itseään äitinä sen kautta, mitä hänen poikansa kanssa oli tapahtunut aiemmin ja kertoi elämänsä olevan näiden tapahtumien seurauksena täysin pilalla.

Yhtenä tutkimuksen haasteista oli se, että haastatteluja ei ole tehty minun tutkimuskysymyksiäni silmällä pitäen. Niinpä identiteettipuheen löytäminen haastattelulitteroinneista oli paikoin vaikeaa ja välillä tutkimuksen alkuvaiheessa ajattelin, että tämä aineisto ei vastaa tutkimuskysymyksiini ja minun pitää vaihtaa tutkimukseni aihetta. Identiteettipuhetta kuitenkin löytyi haastatteluista, olkoonkin, että esimerkiksi tutkielmani kannalta epäolennaista tekstiä esimerkiksi tyytyväisyydestä sosiaalipalveluihin on haastatteluaineistossa paljon. Toisaalta tämän voi nähdä tutkimuksen vahvuutena: mikäli haastateltavilta olisi suoraan kysytty heidän käsityksiään esimerkiksi siitä, millaisia äitejä ja muslimeja he ovat, olisivat vastaukset todennäköisesti tuottaneet erilaisia identiteettejä, kuin tässä tutkimuksessa, jossa haastateltavia ei ole pyydetty tuottamaan identiteettipuhetta. Mikäli haastateltavia olisi pyydetty kuvaamaan esimerkiksi itseään äitinä, olisivat haastateltavien toiveet siitä, millaisia äitejä heidän kuuluu olla, sekä näkemykset siitä, millaista äitiyttä he ajattelevat muiden heiltä odottavan, saaneet vahvemman roolin identiteettipuheessa. Lisäksi haastattelujen kontekstisidonnaisuus muistuttaa siitä, että samat naiset olisivat jossain toisessa tilanteessa, toisen haastattelijan

haastateltavana, saattaneet tuottaa erilaisia identiteettejä tai ainakin identiteettien painoarvo olisi näyttäytynyt erilaisena. Tähän tutkimukseen löytämäni identiteetit ovat niitä, mitä naiset tuottivat ja käyttivät siinä nimenomaisessa tilanteessa, jossa heitä on haastateltu. Mikäli naisia olisi haastateltu vaikkapa maahanmuuttajien työllistymiseen liittyvistä asioista, heidän äitiytensä ja uskonnollisuutensa tuskin olisi näyttäytynyt yhtä vahvana haastatteluissa.

Toinen haasteista liittyy intersektionaalisuuteen ja diskurssianalyysiin viitekehyksinä ja tutkimusmetodeina. Molempia koskevassa kirjallisuudessa korostetaan sitä, että ne ovat väljiä viitekehyksiä, joiden alla voi tehdä hyvin monenlaista tutkimusta. Nyt, kun tutkielma on valmis, luulen, että jokin muu menetelmä, kuin diskurssianalyysi, olisi sopinut tähän tutkimukseen paremmin. Koska tutkin naisten kertomuksia itsestään, olisi vaikkapa narratiivinen menetelmä voinut olla sopivampi. Myös diskurssianalyysin aineistolähtöisyyden vaatimus ja intersektionaalisuuden käyttö viitekehyksenä voidaan nähdä ristiriitaisena keskenään. Minkä tahansa viitekehyksen valitseminen tutkielmaan rajaa jotain tutkielman ulkopuolelle. Toisaalta tutkielma ilman teoreettista viitekehystä ei ole tieteellisesti kovin antoisa tai mielenkiintoinen. Pelkkä löydösten, tässä tapauksessa tuotettujen identiteettien, raportointi ilman viitekehyyksessä tapahtuvaa tulkintaa ei juurikaan tuo uutta tietoa tutkittavasta aiheesta.

Olen tutkielmaa tehdessäni pyrkinyt tulkintoja tehdessäni tarkkuuteen ja sensitiivisyyteen. Olen halunnut saada näiden naisten äänen ja kertomukset kuuluviin, jotta pakolaisuuteen ja maahanmuuttoon liittyvät kokemukset ja niiden vaikutus identiteettien rakentumiseen tulisivat ymmärrettäviksi. Minua jäi kuitenkin vaivaamaan se, että nostanko äitiyden ja lapset naisten elämässä niin merkityksellisiksi osittain siksi, että olen itsekin äiti. Naisten haastatteluja lukiessani eläydyin hyvin voimakkaasti heidän kertomuksiinsa Afganistanista pakenemisesta ja matkalla kohdatuista vaikeuksista. Koin monenlaisia tunteita pelosta ja ahdistuksesta iloon ja kiitollisuuteen miettiessäni, mitä jos minä ja lapseni olisimme joutuneet vastaavaan tilanteeseen. Tutkijana minun on täytynyt käsitellä nämä tunteet, jotta olen pystynyt tekemään sellaisia tulkintoja, jotka kuvaavat naisten kertomaa, eivätkä omia kokemuksiani tai näkemyksiäni äitiydestä. Epäilemättä äitiys on silti jotain, mikä on niin syvällä minussa, että en voi ulkoistaa sitä itsestäni edes tieteellistä tutkimusta tehdessäni.

Intersektionaalisuuden näkökulma voi auttaa ymmärtämään sitä, miksi pakolaisnaiset ovat usein varsinkin aluksi uudessa kotimaassaan erityisen tuen tarpeessa. Näiden naisten kanssa työskentelevien sosiaalityön ammattilaisten on tärkeää ymmärtää pakolaisuutta kokemuksena sekä niitä tuen tarpeita, joita nämä kokemukset tuottavat. Olen tässä tutkielmassa pyrkinyt nostamaan esille näiden naisten kokemuksia. Tämän kaltaiset kokemukset eivät varmastikaan ole pelkästään näiden kuuden naisten kokemia, vaan samanlaisia kokemuksia on muillakin pakolaisnaisilla. Intersektionaalisuuden näkökulmasta olisi tärkeää pohtia myös sitä, millaista toiseutta, marginalisoimista ja sortoa nämä leikkauspisteet tuottavat, eli mikä on intersektionaalisuuden seuraus näiden naisten elämässä. Tähän kysymykseen tämä tutkielma ei vastaa, mutta joitain vastauksia tähän kysymykseen on nähtävissä naisten haastatteluissa ja tutkielmassa käytetyistä aineistositaateista. Naiset esimerkiksi kertovat vaikeuksista saada töitä tai siitä, heidän lapsiensa on vaikeaa ystävystyä suomalaisten kanssa. Intersektionaalisuuden seurauksien tarkempi analyysi auttaisi ymmärtämään paremmin myös akkulturaatioprosessia, koska koettu sorto ja epäoikeudenmukaisuus vaikuttaa väistämättä ihmisen akkulturaatioasenteeseen ja siihen, miten ihminen kotoutuu uuteen asuinmaahansa.

Lähteet

- Amnesty International 2019: Afghanistan's refugees: forty years of dispossession. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/06/afghanistan-refugees-forty-years/>. Viitattu 26.7.2019.
- Bassel, Leah 2010: Intersectional Politics at the Boundaries of the Nation State. *Ethnicities* 10(2), s. 155–180.
- Barkdull, Carenlee & Khaja, Khadija & Queiro-Tajalli, Irene & Swart, Amy & Cunningham, Dianne & Dennis, Sheila 2011: Experiences on Muslims in Four Western Countries Post-9/11. *Affilia: Journal of Women and Social Work* 26(2), s. 139–153.
- Bastia, Tanja 2014: Intersectionality, migration and development. *Progress in Development Studies* 14, 3, s. 237–248.
- Biografiakeskus 2019: Liebkind-Ormala, Karmela (1949–). <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/9436>. Viitattu 17.7.2019.
- Dossa, Parin 2008: Creating Politicized Spaces. *Afghan Immigrant Women's Stories of Migration and Displacement*. *Affilia: Journal of Women and Social Work*. Volume 23, Number 1. Sage Publications, s. 10–21.
- Ekqvist, Pia & Pylkkä, Stiina 2016: Maahanmuuttajien kategorisointi ja kansalaisuuden rakentuminen ammattilaisten puheessa. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto.
- Forsander, Annika 2001: Etnisten ryhmien kohtaaminen. Teoksessa Forsander, Annika & Ekholm, Elina & Hautaniemi, Petri et. al: *Monietnisyyttä, yhteiskunta ja työ*. Yliopistopaino. Helsinki, s. 31–56.
- Gangamma, Rashmi & Shipman, Daran 2017: Transnational Intersectionality in Family Therapy with Resettled Refugees. *Journal of Marital Therapy* 44(2), s. 206–219.
- Globalis, 2019: Konfliktit. Afganistan. <https://www.globalis.fi/Konfliktit/Afganistan>. Viitattu 26.7.2019.
- Haikkola, Lotta 2011: Transnational and local negotiations of identity. Experiences from second generation young people in Finland. *Nordic Journal of Migration Research* 1, s. 156–165.
- Haikkola, Lotta 2012: Monipaikkainen nuoruus: Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit. Helsingin yliopisto.
- Hall, Stuart 1988: Minimaaliset minät. Suom. Mikko Lehtonen. Teoksessa Hall, Stuart 1999: *Identiteetti*. Vastapaino. Tampere, s. 9–17.
- Hall, Stuart 1990: Kulttuurinen identiteetti ja diaspora. Suom. Juha Herkman. Teoksessa Hall, Stuart 1999: *Identiteetti*. Vastapaino. Tampere, s. 223–243.
- Hall, Stuart 1992: Kulttuurisen identiteetin kysymyksiä. Suom. Mikko Lehtonen. Teoksessa Hall, Stuart 1999: *Identiteetti*. Vastapaino. Tampere, s. 19–76.
- Hallenberg, Helena 2016: Miten elää muslimina. Teoksessa Palva, Heikki & Perho, Irmeli: *Islamilainen kulttuuri*. Otava. Keuruu, s. 13–76.)
- Hautaniemi, Petri 2001: Etnisyys ja kulttuuri. Teoksessa Forsander, Annika & Ekholm, Elina & Hautaniemi, Petri et. al: *Monietnisyyttä, yhteiskunta ja työ*. Yliopistopaino. Helsinki, s. 11–30.
- Huttunen, Laura: Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna: *Puhua vastaan ja vaieta*. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus. Helsinki, s. 134–154.

- Häger, Andreas 2018: Uskonto, paikka ja identiteetti. Suom. Joel Mansikka. Teoksessa Ketola, Kimmo & Martikainen, Tuomas & Taira, Teemu: Uskontososiologia. Eetos. Turku, s. 191–204.
- Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna 2004: Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna: Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus. Helsinki, s. 9–19.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 2016: Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2016: Diskurssianalyysi. Vastapaino. Tampere, s. 75–104.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2016: Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2016: Diskurssianalyysi. Vastapaino. Tampere, s. 23–50.
- Juhila, Kirsi 1999: Tutkijan positiot. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino. Tampere, s. 201–232.
- Juhila, Kirsi 2004: Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna: Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus. Helsinki, s. 20–32.
- Kalvakhi, Niloufar & Hasan, Nabeela 2014: Settlement Process of Afghan Immigrant Women Based on Cultural Perspective in Finland. Pro gradu -tutkielma. Comparative Social Work. Lapin yliopisto.
- Keskinen, Suvi & Vuori, Jaana 2012: Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Keskinen, Suvi & Vuori, Jaana & Hirsiaho, Anu (toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Yliopistopaino. Tampere, s. 7–38.
- Khattak, Saba 2002: Floating Upwards From History: Afghan Women's Experience of Displacement. *Development* vol. 45(1), s. 105–110.
- Killian, Caitlin & Johnson, Cathryn 2006: "I'm not an immigrant!": Resistance, Redefinition, and the Role of Resources in Identity Work. *Social Psychology Quarterly*, Vol. 69, 60–80.
- Konttori, Johanna 2018: Islamin näkyvin symboli? Musliminaisten moninaiset huivit. Teoksessa Bergholm, Alexandra & Hämäläinen, Riku (toim.): Katse pyhään. Näkökulmia uskonnon aineellisuuteen. Kulttuuriosuuskunta Partuuna. Helsinki, s. 247–266.
- Kulmala, Anna 2006: Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.
- Laki kotoutumisen edistämisestä. (30.12.2010/1386)
- Liebkind, Karmela 1994a: Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.): Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus. Helsinki, s. 21–49.
- Liebkind, Karmela 1994b: Vietnamilaisena pakolaisena Suomessa. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.): Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus. Helsinki, s. 162–191.
- Liebkind, Karmela 1994c: Monikulttuurisuuden ehdot. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.): Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus. Helsinki, s. 224–240.
- Maahanmuuttovirasto 2018: Afganistanin tilannekatsaus marraskuussa 2018. Raportti.
- Mahlamäki, Tiina 2018: Sukupuoli ja uskonto. Teoksessa Ketola, Kimmo & Martikainen, Tuomas & Taira, Teemu: Uskontososiologia. Eetos. Turku, s. 165–176.

- McDovell, Linda 2008: Thinking through work: complex inequalities, constructions of difference and trans-national migrants. *Progress in Human Geography* 32(4), s. 491–507.
- Merino, María-Eugenia & Tileaga, Cristian 2011: The construction of ethnic minority identity: A discursive psychological approach to ethnic self-definition in action. *Discourse & Society* 22(1), s. 86–101.
- Oliver, Paul 2010: *The Student's Guide to Research Ethics. Second Edition.* Maidenhead McGraw International (UK) Ltd. Berkshire.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009: Kurssi kohti diskurssia. Vastapaino. Tampere.
- Pietilä, Ilkka 2010: Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.): Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere, s. 411–423.
- Prins, Baukje 2006: A Blind Spot in the Intersectional Approach? *European Journal of Women's Studies*. Vol. 13(3), s. 277–290.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli: Mitä laadullinen tutkimus on? Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Menetelmäviidakon raivaajat – Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Hansaprint. Vantaa, s. 47–57.
- Pyykkönen, Miikka 2007: Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Rastas, Anna 2004: Miksi rasismien kokemuksista on niin vaikea puhua? Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna: Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus. Helsinki, s. 33–55.
- Rastas, Anna 2005: Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino. Tampere, s. 78–102.
- Rossi, Leena-Maija 2010: Sukupuoli ja seksuaalisuus, eroista eroihin. Teoksessa Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula: Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere, s. 21–38.
- Sam, David L. & Berry, John W. 2010: Acculturation: When Individuals and Groups of Different Cultural Backgrounds Meet. *Perspectives on Psychological Science* 5(4), s. 472–481.
- Siltaoja, Marjo & Vehkaperä, Meri 2011: Diskurssianalyysi johtamis- ja organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Menetelmäviidakon raivaajat – Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Hansaprint. Vantaa, s. 206–231.
- Sisäministeriö 2019: Perheenyhdistämistä voi hakea Suomen tai ulkomaan kansalainen. <https://intermin.fi/maahanmuutto/maahanmuuttopolitiikka/perheenyhdistaminen>. Viitattu 29.7.2019.
- Sue, Derald Wing & Sue, David 2015: *Counseling the Culturally Diverse. Theory and Practice.* John Wiley & Sons, Incorporated. Hoboken, New Jersey. Seitsemäs uudistettu laitos.
- Suomen Pakolaisapu 2019: Sanasto. <https://pakolaisapu.fi/sanasto/>. Viitattu 29.7.2019.
- Suoninen, Eero 2016a: Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2016: Diskurssianalyysi. Vastapaino. Tampere, s. 51–74.
- Suoninen Eero 2016b: Mistä on perheenäidit tehty? Haastattelupuheen analyysi. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2016: Diskurssianalyysi. Vastapaino. Tampere, s. 107–144.

- Tilastokeskus 2019: Maahanmuuttajat väestössä. <http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>. Viitattu 18.7.2019.
- Valovirta, Elina 2010: Ylirajaisten erojen politiikka. Teoksessa Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula: Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere, s. 92–105.
- Varjonen, Sirkku 2013: Ulkopuolinen vai osallistuja? Identiteetit, ryhmäsuhteet ja integraatio maahanmuuttajien elämäntarinoissa. Helsingin yliopisto.
- Ward, Colleen 2008: Thinking outside the Berry Boxes: New perspectives on identity, acculturation and intercultural relations. *International Journal of Intercultural Relations* 32, s. 105–114.
- Werbner, Pnina 2013: Everyday multiculturalism: Theorising the difference between 'intersectionality' and 'multiple identities'. *Ethnicities* 13 (4), s. 401–419.
- Yle 2019: Afganistan. <https://yle.fi/aihe/termi/yle/18-29383>. Viitattu 26.7.2019.
- Yle 25.7.2019: Moottoripyöräilevä itsemurhapommittaja ajoi päin bussia Kabulissa – 12 ihmistä sai surmansa kolmessa räjähdyksessä. <https://yle.fi/uutiset/3-10892945>. Viitattu 26.7.2019